

Львівський державний університет внутрішніх справ

Методика розслідування торгівлі людьми

Альбом схем

Львів
2019

УДК 343.98:343.431

М54

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 24 квітня 2019 року № 9)

Рецензенти:

С. О. Молотов – начальник Управління боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми ГУ НП у Львівській області;

І. І. Сидорук – декан факультету № 2 ІПФНП Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Методика розслідування торгівлі людьми: альбом схем /
М54 **О. В. Захарова, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк, А. І. Кунтій,**
С. І. Марко, Є. В. Пряхін. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 112 с.

ISBN 978-617-511-294-6

У виданні вміщено матеріал, який охоплює основні складові криміналістичної методики розслідування торгівлі людьми, а саме: окремі елементи криміналістичної характеристики, типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та алгоритм слідчих (розшукових) дій при їх виникненні, типові слідчі версії під час розслідування, обставини, що підлягають з'ясуванню під час досудового розслідування, ситуаційні особливості тактики проведення окремих різновидів огляду, допиту, обшуку; тактичні особливості використання спеціальних знань.

Підготовлено для працівників практичних підрозділів Національної поліції України, здобувачів вищої освіти, викладачів вишів і факультетів юридичної спрямованості усіх форм навчання.

The publication contains material that covers the main components of forensic methods of investigation of trafficking in human beings, namely: individual elements of forensic characteristics, typical investigative situations of the initial stage of investigation and the algorithm of investigative actions in their occurrence, typical investigative versions during the investigation, the circumstances that subject to finding out during the pre-trial investigation the situational peculiarities of the tactics of conducting certain types of review, interrogation, search; tactical features of the use of specialized knowledge.

Prepared for employees of practical units of the National Police of Ukraine, applicants for higher education, teachers of higher education and faculties of legal orientation of all forms of education.

УДК 343.98:343.431

© Захарова О. В., Гарасимів О. І.,
Дуфенюк О. М., Кунтій А. І., Марко С. І.,
Пряхін Є. В., 2019

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2019

ISBN 978-617-511-294-6

Зміст

Передмова.....	5
Розділ 1. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	7
1.1. Типові способи підготовки, вчинення та приховування торгівлі людьми.....	7
1.2. Характеристика осіб, злочинних утворень, які спеціалізуються на торгівлі людьми.....	17
1.3. Характеристика осіб, які потерпіли від торгівлі людьми.....	20
1.4. Типові матеріальні та ідеальні сліди торгівлі людьми.....	22
Розділ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	29
2.1. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування торгівлі людьми та алгоритм слідчих (розшукових) дій за їх виникнення.....	29
2.2. Типові слідчі версії, які висуваються та перевіряються під час розслідування торгівлі людьми.....	34
2.3. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час провадження досудового розслідування торгівлі людьми.....	36
2.4. Характерологічна взаємодія правоохоронних органів під час досудового розслідування торгівлі людьми. Міжнародна взаємодія.....	39
Розділ 3. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	48
3.1. Ситуаційні особливості тактики проведення огляду під час розслідування торгівлі людьми:.....	48
3.1.1. Особливості огляду місця події.....	48
3.1.2. Особливості огляду засобів комп'ютерної техніки.....	52
3.1.3. Особливості огляду засобів комп'ютерної техніки із функцією телефону.....	56
3.1.4. Особливості огляду документів.....	58

3.2. Ситуаційні особливості тактики проведення окремих допиту під час розслідування торгівлі людьми:.....	63
3.2.1. Особливості проведення допиту потерпілого.....	63
3.2.2. Особливості проведення допиту потерпілого неповнолітнього.....	70
3.2.3. Особливості проведення допиту підозрюваного.....	73
3.2.4. Особливості проведення допиту свідка.....	75
3.3. Ситуаційні особливості тактики проведення окремих видів обшуку під час розслідування торгівлі людьми:.....	83
3.3.1. Загальні положення тактики проведення обшуку під час розслідування торгівлі людьми.....	83
3.3.2. Об'єкти обшуку та об'єкти пошуку під час розслідування торгівлі людьми.....	85
3.3.3. Класифікація обшуків під час розслідування торгівлі людьми.....	89
3.3.4. Типові слідчі ситуації обшуку під час розслідування торгівлі людьми.....	90
3.3.5. Алгоритм дій поліцейських під час проведення обшуку.....	91
3.3.6. Тактичні особливості обшуку транспортних засобів під час розслідування торгівлі людьми.....	96
3.4. Тактичні особливості використання спеціальних знань під час розслідування торгівлі людьми:.....	97
3.4.1. Загальні положення використання спеціальних знань під час розслідування торгівлі людьми.....	97
3.4.2. Класифікація судових експертиз під час розслідування торгівлі людьми.....	99
3.4.3. Типові судові експертизи під час розслідування торгівлі людьми.....	100
Список джерел та літератури.....	108

Передмова

Споконвічно людина прагнула бути вільною. Реалізувати ж це право їй не завжди вдавалося, оскільки такі природні блага, як свобода та особиста недоторканність, постійно піддавалися всіляким обмеженням. Неможливість або обмежена можливість реалізації людиною цих прав, зазвичай, були пов'язані з еволюцією української держави і сприймаються як даність. Сучасне «обличчя» згаданої проблеми має певні відмінні риси, які полягають перш за все в тому, що протиправний вплив на свободу й особисту недоторканність людини пов'язується із вчиненням стосовно неї тих чи інших злочинів, серед яких особливе місце займає торгівля людьми, яка фактично є формою сучасного рабства.

У ст. 3 Конституції України зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю, однак впродовж останніх років під впливом сучасних глобалізаційних процесів невпинно зростають масштаби торгівлі людьми. Суспільна небезпечність торгівлі людьми, як злочинного діяння, полягає в посяганні на невід'ємні права людини – право на повагу, на свободу та особисту недоторканність, свободу пересування і вільний вибір місця проживання, а інколи і право на життя.

Проблема торгівлі людьми не визнає державних кордонів, не розрізняє уже розвинені держави та держави, що тільки розвиваються. Втім, за жодних умов, не можна визнати припустимим посягання на свободу та особисту недоторканність людини внаслідок злочинної діяльності, яка завжди зумовлювала негативну суспільну реакцію, оскільки порушувала певні соціальні зв'язки, що призводило до дисбалансу нормальної життєдіяльності членів суспільства.

Торгівля людьми – це набагато ширше явище, під цим поняттям розуміють незаконне ввезення до країни мігрантів для некваліфікованої низькооплачуваної роботи, примусовий чи фіктивний вступ до шлюбу «за перепискою», а також купівлю та продаж молодих жінок для роботи в будинках розпусти та стриптиз-клубах, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах або для трансплантації органів тощо.

Розділ 1

Криміналістична характеристика торгівлі людьми

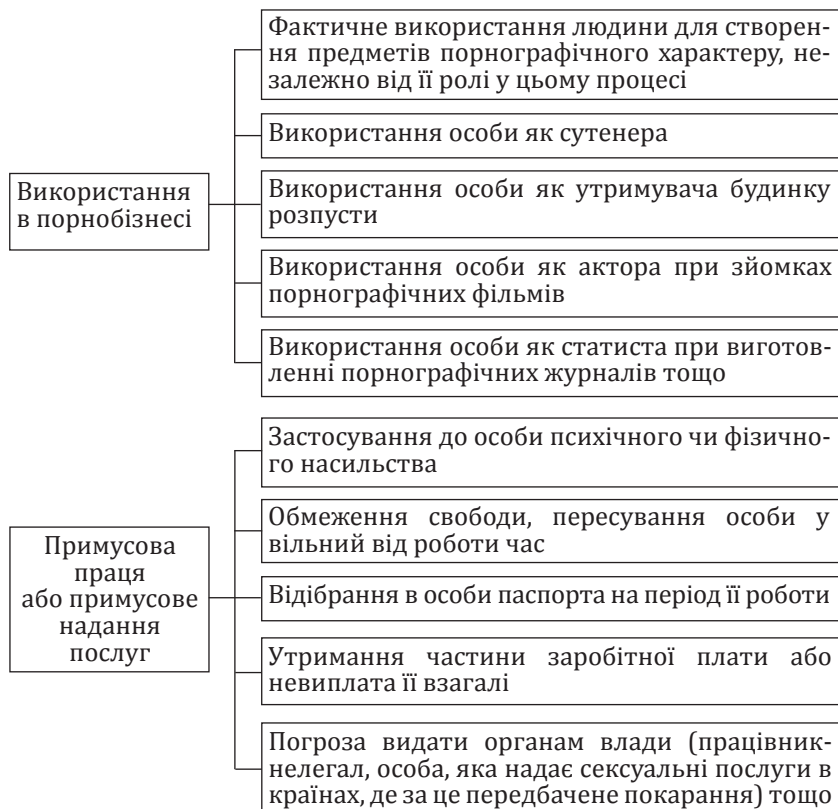
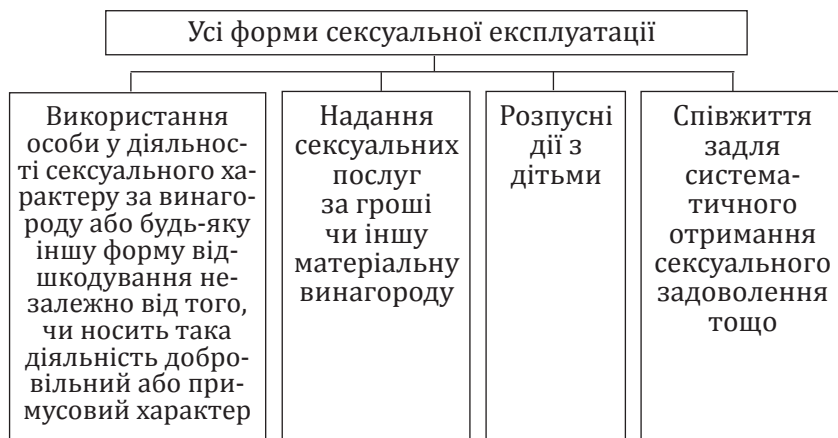
1.1. Типові способи підготовки, вчинення та приховування торгівлі людьми

Типові способи готування торгівлі людьми

- Розроблення плану вчинення торгівлі людьми
- Підбір учасників і розподіл ролей між ними (у разі вчинення групою)
- Підбір способу вербування особи
- Пошук та вербування осіб, які можуть бути потенційними постраждалими
- Створення веб-сайтів та агенцій для пошуку моделей та фотомоделей
- Створення веб-сайтів, шлюбних агенств для вербування потенційних постраждалих
- Створення веб-сайтів та агенцій під вивіскою ескорт-служб
- Створення веб-сайтів у вигляді сайтів знайомств
- Створення веб-сайтів наповнених у вигляді пропозицій по працевлаштуванню
- Розміщення оголошень на електронних дошках оголошень, де вказують характер майбутньої роботи
- Розроблення плану вчинення торгівлі людьми
- Створення веб-сайтів та агенцій, що пропонують подорожі чи навчання за кордоном, які займаються оформленням та видачею необхідних для виїзду за кордон документів
- Виготовлення незаконних закордонних паспортів або викрадення закордонних паспортів у подальшому для здійснення підробки
- Оформлення документів для перебування потерпілих на території країни призначення
- Налагодження зв'язків з потенційним покупцем

→	Налагодження корумпованих зв'язків з посадовими особами державних органів
→	Добір способів для переміщення потерпілих через державний кордон України (час, місце тощо)
→	Налагодження контактів зі сутенерами за межами країни
→	Вибір способу оплати
→	Підбір способу спілкування між потерпілою стороною та торговцями людьми
→	Підшукування приміщень (оренда) для утримання, облаштування, в яких здійснюється вербування, переховування, проживання або експлуатація жертв
→	Підготовка засобів маскування
→	Підготовка алібі

<i>Типові способи вчинення торгівлі людьми</i>	
→	Усі форми сексуальної експлуатації
→	Використання в порнобізнесі
→	Примусова праця або примусове надання послуг
→	Рабство
→	Звичаї, подібні до рабства, підневільний стан
→	Залучення в боргову кабалу
→	Вилучення органів
→	Проведення дослідів над людиною без її згоди
→	Усиновлення (удочеріння) задля наживи
→	Примусову вагітність або примусове переривання вагітності
→	Примусове одруження
→	Примусове втягнення у жебрацтво
→	Втягнення у злочинну діяльність
→	Використання у збройних конфліктах, тобто виконання особою бойових завдань

Рабство

Стан людини, щодо якої застосовуються атрибути права власності, зокрема, насильницьке підпорядкування однієї людини іншій

Звичаї, подібні до рабства, підневільний стан

Будь-який інститут чи звичай, через який жінку за винагороду видають заміж (без права її відмови) її батьки, опікун, родина або будь-яка інша особа або група осіб;

- чоловік жінки, його родина або його клан за винагороду чи без неї мають право передати жінку іншій особі;

- жінку після смерті чоловіка передають у спадщину іншій особі

Будь-який інститут чи звичай, через який дитина передається одним або обома своїми батьками чи своїм опікуном іншій особі за винагороду або без такої задля експлуатації цієї дитини чи дитячої праці

Залучення в боргову кабалу

Повна, фактична залежності від іншої особи

Вилучення органів

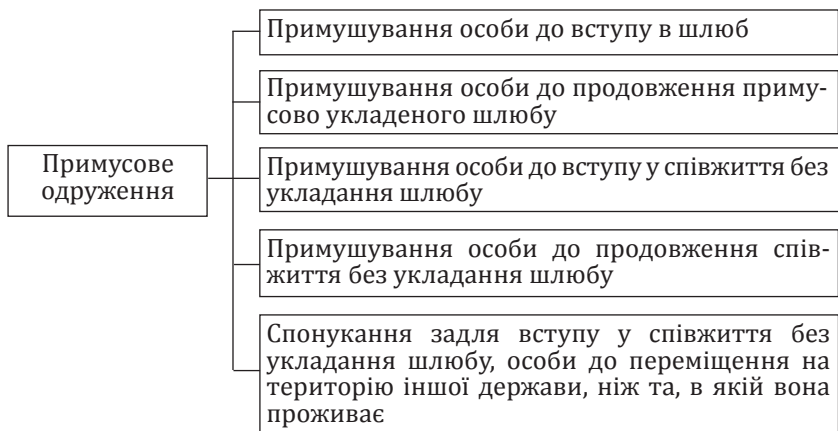
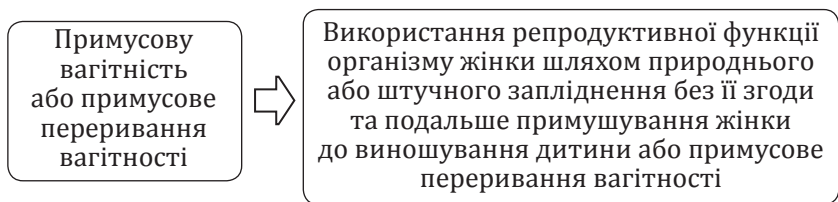
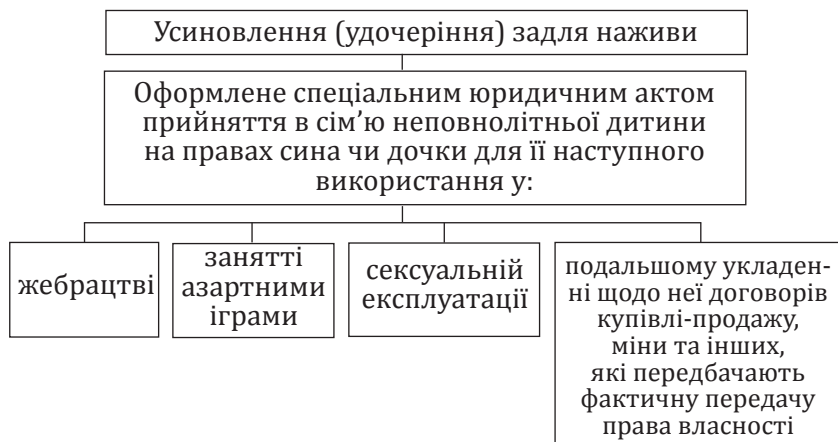

Видалення з організму людини її складової частини, яка має певну будову і спеціальне призначення (орган зору, серце, легені, печінка, нирки, підшлункова залоза з 12-палою кишкою, селезінка тощо)

Проведення дослідів над людиною без її згоди

Вчинюваний без дозволу людини фізіологічний або психологічний вплив на її організм із застосуванням методів, що недопущені МОЗ України до загального застосування, тобто є експериментальними

Незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, що створює небезпеку для її життя чи здоров'я

Примусове
втягнення
у зайняття
жебрацтвом

Організація та примушування осіб
до заняття жебрацтвом шляхом побиття,
зґвалтування, навмисного заподіяння
каліцтва, нанесення фізичних та/або психо-
логічних травм та інших видів насильства

Втягнення у злочинну діяльність
(Передбачає всі види фізичного насильства і психічного впливу)

переконання

заякування

давання порад про місце
й способи вчинення

обіцянка придбати
або збути викрадене

пропозиція вчинити
кримінальне правопорушення

розпалювання почуття
помсти, заздрості
або інших низьких спонукань

обман

підкуп

Використання у збройних конфліктах,
тобто виконання особою бойових завдань, пов'язаних з:

поваленням
державної
влади

порушенням
суверенітету

порушенням територіальної
цілісності інших держав
тощо

Типові способи вчинення торгівлі людьми
можуть поєднуватися з:

вербуванням

переміщенням

переховуванням

передачею або одержанням
людини

насильством, яке не є небезпеч-
ним для життя чи здоров'я по-
терпілого чи його близьких, або
з погрозою застосування тако-
го насильства

насильством, небезпечним
для життя або здоров'я
потерпілого чи його близьких,
або з погрозою застосування
такого насильства

спричиненням тяжких
наслідків

Вербування

Досягнення із людиною добровільної (наприклад, шляхом запрошування або умовляння особи, яка перебуває в уразливому стані) або вимушеної (наприклад, шляхом шантажу, погрози застосування насильства) домовленості на її подальшу експлуатацію або на вчинення певних дій щодо неї, таких як переміщення, переховування, передачу іншій особі. Вербування є закінченим з моменту досягнення домовленості із особою, яку вербують для експлуатації

Переміщення

Дії, спрямовані на зміну місця її перебування. Зазвичай, переміщення здійснює вербувальник, але це можуть робити й інші особи. Найчастіше воно пов'язане з перетином кордону, але може відбуватись і всередині країни

Переховування

Обмеження фізичних контактів людини з іншими особами, особливо із представниками правоохоронних органів, що може проявлятися і у наданні приміщення для перебування, і у примусовому позбавленні волі

Передача
або одержання
людини

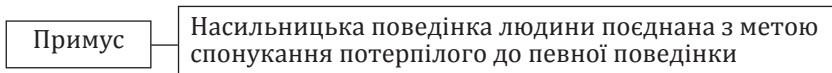
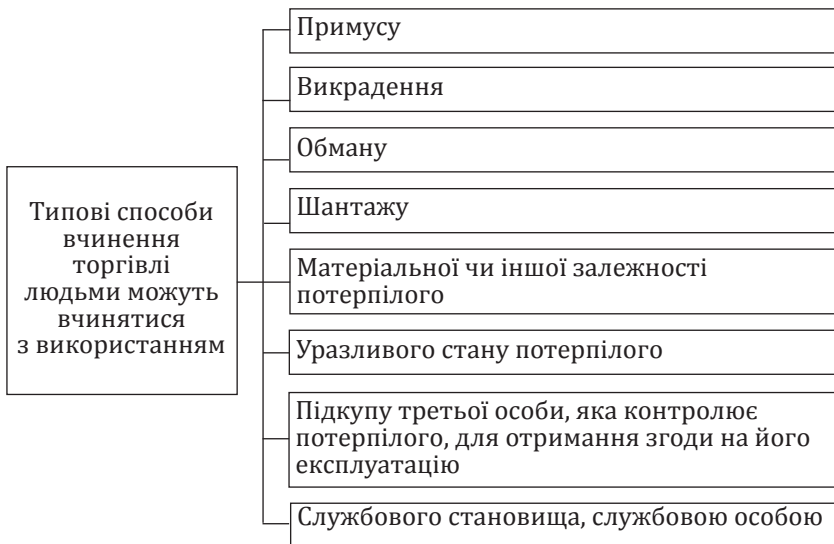
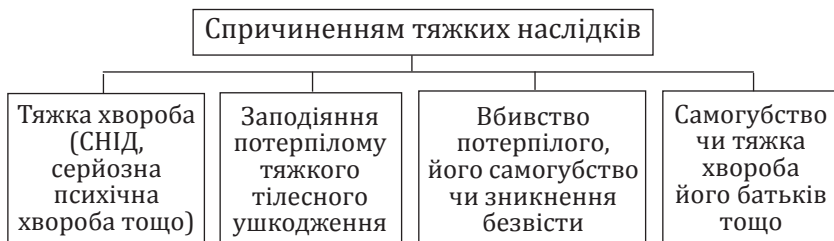
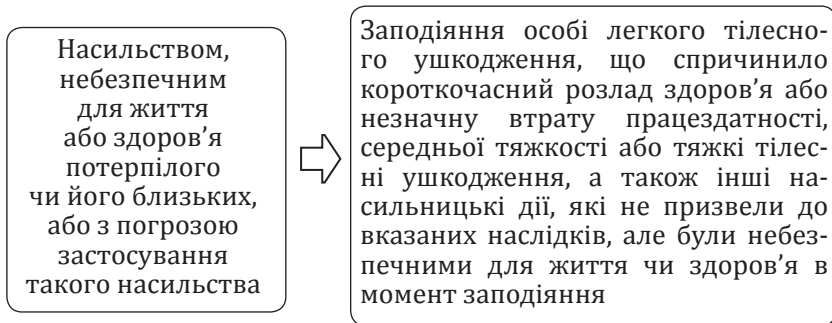

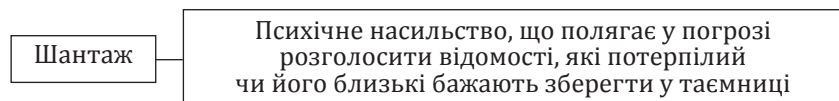
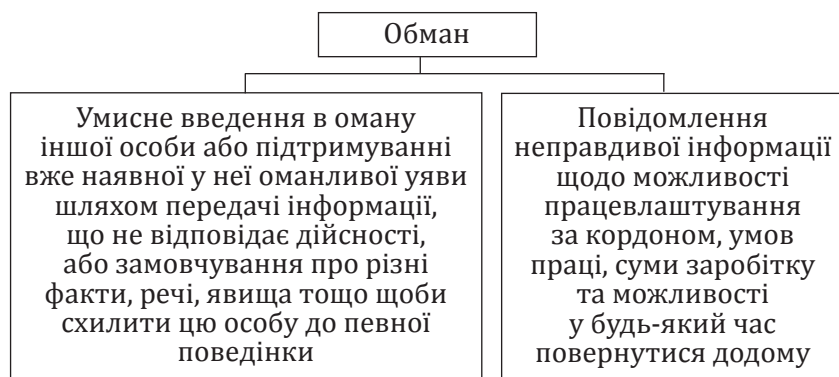
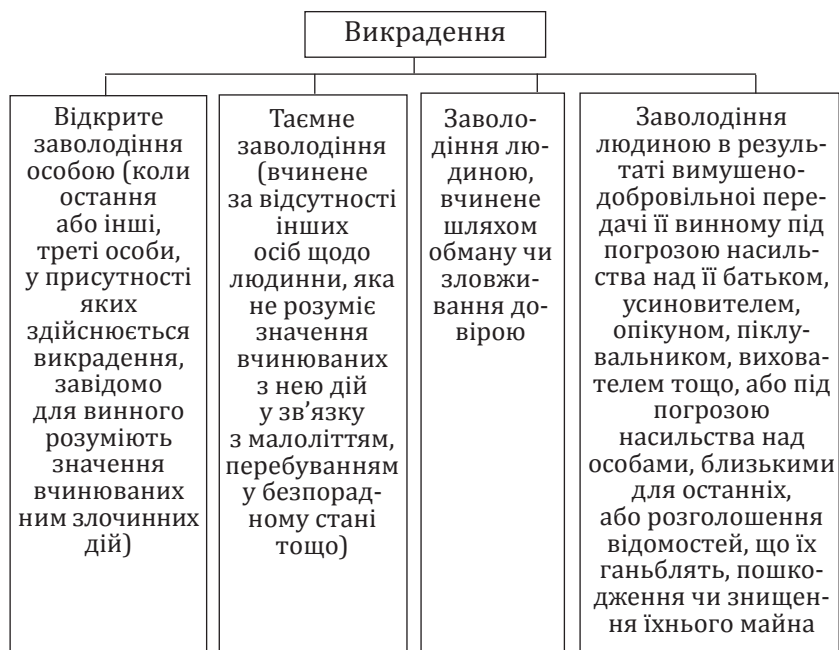
Вчинення дій, пов'язаних із переходом контролю над людиною від однієї особи до іншої. Наприклад, вербувальник або перевізник передає людину особі, яка її експлуатуватиме

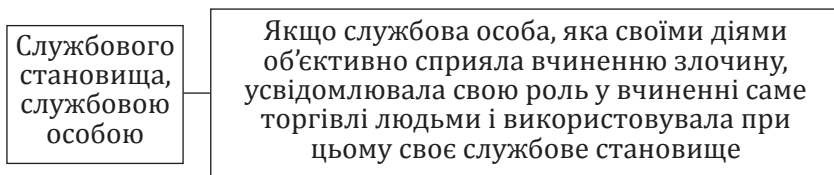
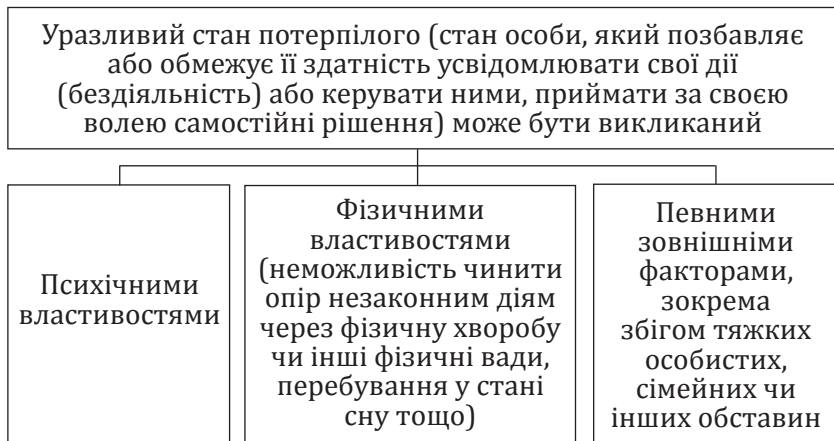
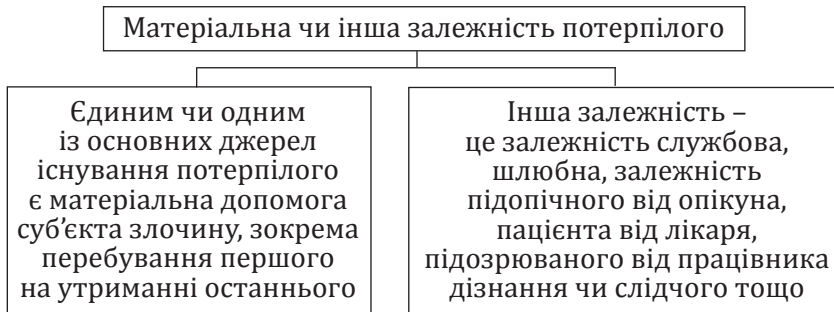
Насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства

Заподіяння легкого тілесного ушкодження, яке не призвело до короткочасного розладу здоров'я або короткочасної втрати працездатності, а також вчинення інших насильницьких дій (завдання ударів, побойів, обмеження чи незаконне позбавлення волі за умови, що вони не були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяння)

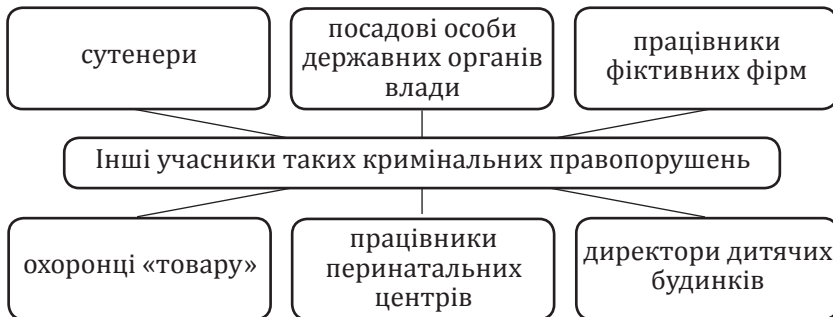
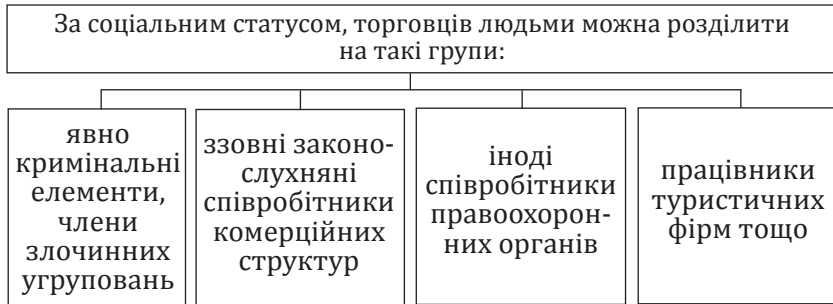

1.2. Характеристика осіб, злочинних утворень, які спеціалізуються на торгівлі людьми

Суб'єкт торгівлі людьми, відповідно до КК України, є загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла на момент вчинення злочину 16 років. Злочинцем може бути і чоловік, і жінка, що має середню освіту та вік від 18 до 45 років. Кримінальне правопорушення може вчинятися і окремим громадянином, і групою осіб (організованими групами). В останньому випадку характерною є наявність у такій групі як громадян України, так й іноземців.

У торгівлі людьми часто беруть участь громадяни України спільно з іноземцями. Продавцями, зазвичай, є громадяни України, а покупцями – іноземці. Для цієї категорії кримінальних правопорушень типовим є вчинення групою осіб або організованими злочинними групами

Вони створюються на ґрунті особистих знайомств (родичі, знайомі, колеги), здебільшого використовуються доволі розгалужені корумповані зв'язки з працівниками відповідних державних органів та установ.

Специфічну категорію становлять жінки-вербувальниці «другої хвилі», тобто ті особи, що раніше були продані і перебували у сексуальному рабстві чи порнобізнесі, повернувшись в Україну і, користуючись довірою, агітують подруг і знайомих, обіцяючи допомогти виїхати за кордон на легальних умовах та забезпечити там гідною працею. Трапляються випадки, коли вони виступають у ролі помічника організатора (керівника) злочинного утворення.

1.3. Характеристика осіб, які потерпіли від торгівлі людьми

З криміналістичної точки зору осіб, які потерпіли від торгівлі людьми, поділяють на три групи:	
особи, які випадково стали також потерпілими від кримінального правопорушення	До осіб першої групи належать ті, які своєю поведінкою не провокували вчинення щодо них злочинних дій і стали потерпілими випадково. До таких можуть належати особи, які були викрадені і передані за винагороду для експлуатації, а також особи, які були шляхом обману завербовані близькими знайомими або родичами. Також сюди можуть належати: особи із низьким рівнем доходів; особи, які не мають постійного місця проживання; особи, які перебувають в уразливому стані (наприклад, мають певні психічні відхилення тощо).
особи, які виявили провокуючу поведінку	Друга група потерпілих – це особи, які своїм способом життя, інтересами, життєвими настановами, поведінкою звертають на себе увагу злочинців, що займаються торгівлею людьми. До таких потерпілих можуть належати: – безробітні чоловіки і жінки привабливої зовнішності, які намагаються зробити кар'єру в сфері модельного або шоу-бізнесу, і водночас не оцінюють власних здібностей, звертаються в малознайомі організації цього профілю, погоджуються на авантюрні пропозиції; – особи, які без належної освіти шукають високооплачувану роботу за кордоном (звертаються в сумнівні агентства з працевлаштування або до малознайомих осіб, що оформлюють документи і організовують виїзди); – молоді вродливі жінки, які звертаються до шлюбних агентств, маючи на меті одружитися із заможним громадянином іншої держави, і виїхати до нього на постійне місце проживання; – чоловіки і жінки, які надають сексуальні послуги, працюють стриптизерами; – підлітки, які займаються спортом, танцями тощо, і входять до колективів, що виїжджають за кордон на змагання, конкурси чи гастрольні виступи, залишаючись безконтрольними з боку батьків і керівництва відповідних організацій. Під час досудового розслідування потерпілі цієї групи, усвідомлюючи наявність чималої долі своєї вини у тому, що стали потерпілими від кримінального правопорушення, досить часто дають неповні або неправдиві показання, намагаючись таким чином приховати віктимність своєї поведінки.

особи, які були за їх добровільною згодою залучені до надання сексуальних послуг	Третя група потерпілих – це особи, які є «живим товаром», не вважаючи себе постраждалими від кримінального правопорушення. До таких, наприклад, належать особи, які виїхали за кордон для надання сексуальних послуг. Через свою моральну деградацію такі особи часто не бажають викриття злочинних дій. Відомі випадки, коли ці особи, будучи визволеними із системи сексуального рабства, поверталися згодом туди добровільно. Особливістю поведінки таких осіб на досудовому розслідуванні полягає у відсутності зацікавленості у встановленні всіх обставин вчинення кримінального правопорушення та викритті і покаранні винних. Нерідко від них можна очікувати протидії (давання неправдивих показань, приховування інформації тощо). Значний відсоток потерпілих від торгівлі людьми становлять жінки віком 18–25 р. (більше 70% від загальної кількості). Більше 60% з них неодружені, приблизно 30% – одружені, 10% – вдови чи розлучені. Більшість з них не має вищої освіти, походять з матеріально незабезпечених сімей. Також потерпілими можуть бути чоловіки та діти.
---	--

Діти першої та третьої груп, зазвичай, можуть передаватися за грошову винагороду для використання їх в жебрацтві, трудової експлуатації, для занять порнографією і проституцією, використання для трансплантації органів

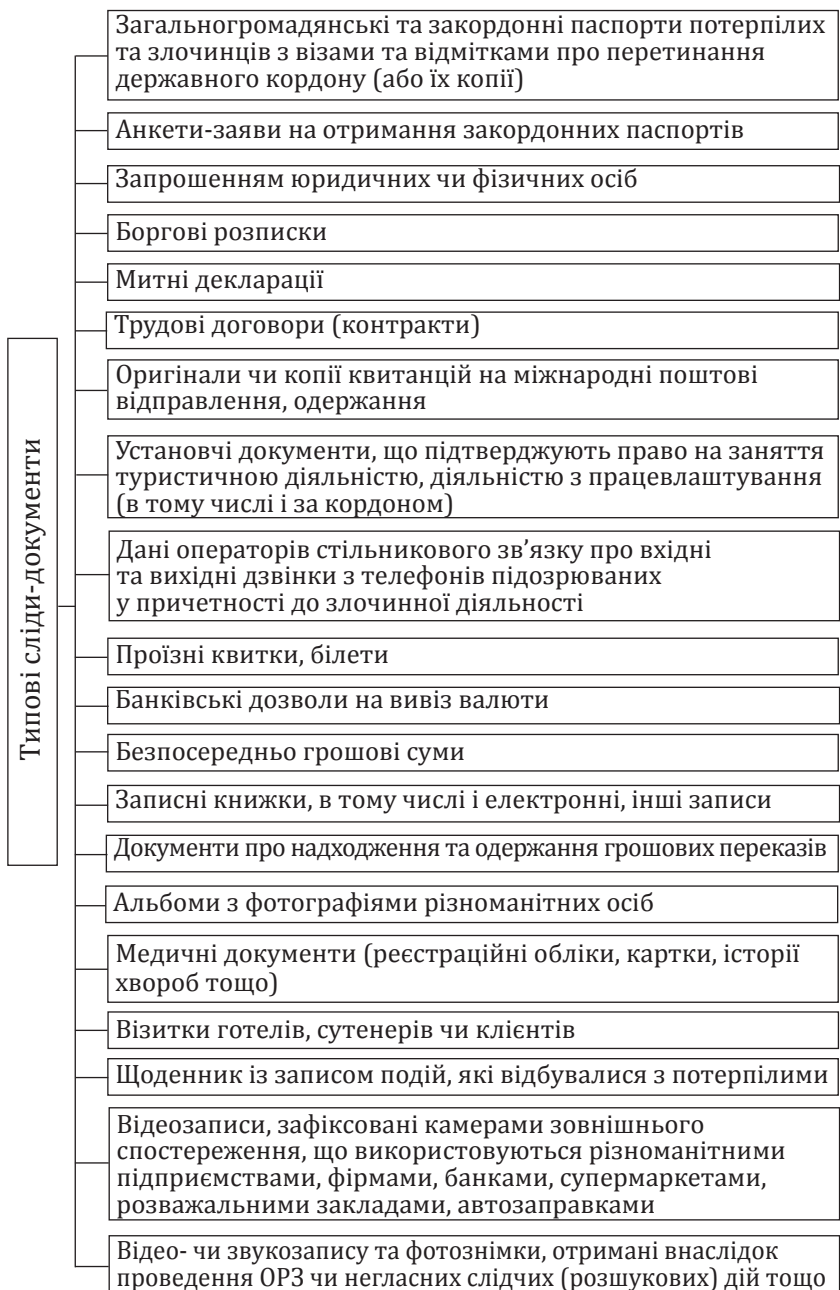
Діти другої групи потрапляють у систему рабства через механізм усиновлення (удочеріння). В подальшому таких дітей можуть використовувати для задоволення сексуальних потреб тощо

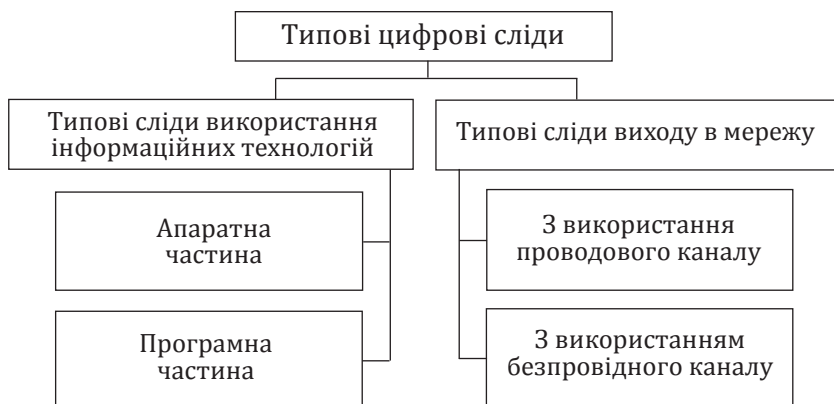
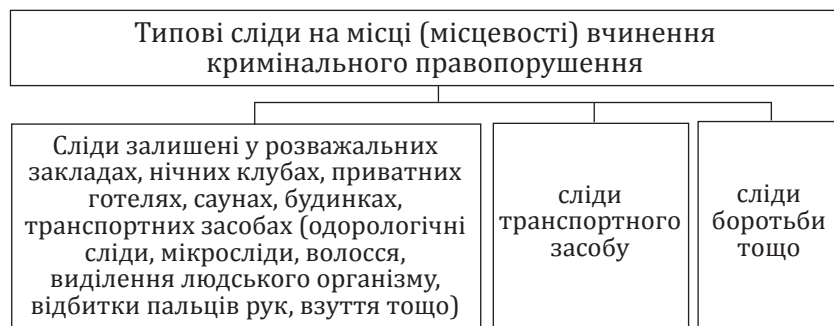
Діти четвертої групи – немовлята, передаються за винагороду особам для здійснення трансплантації органів, використання їх як біоматеріалу тощо

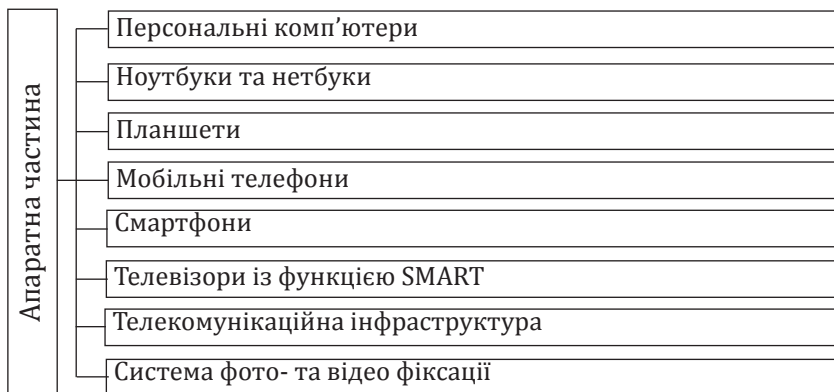
1.4. Типові матеріальні та ідеальні сліди торгівлі людьми

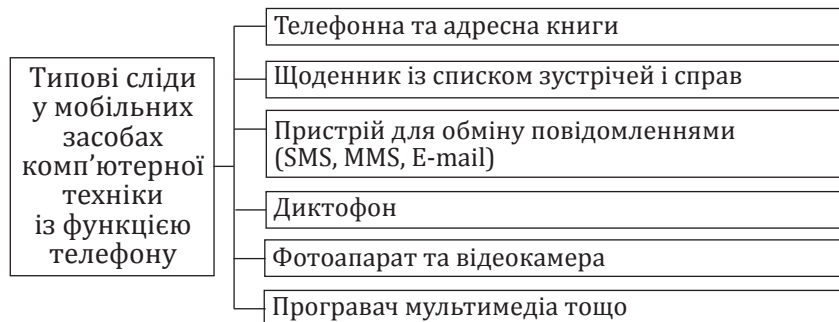
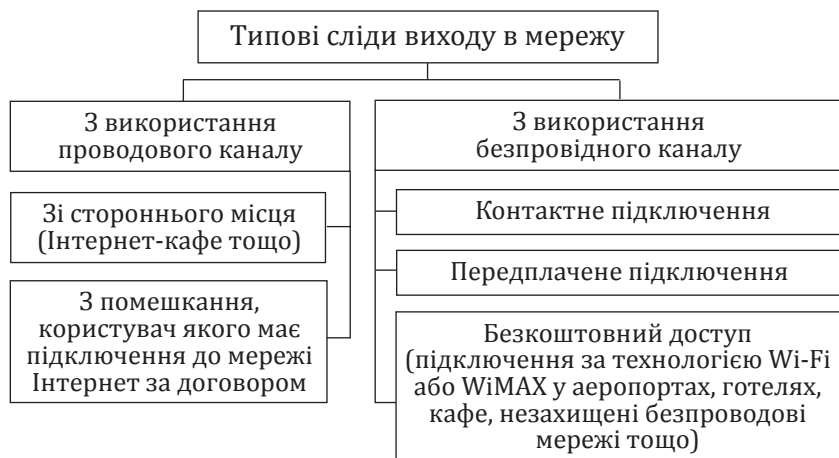

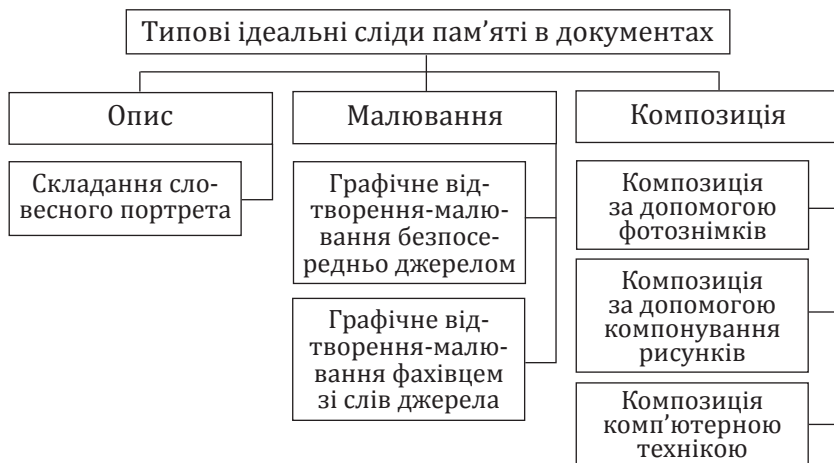
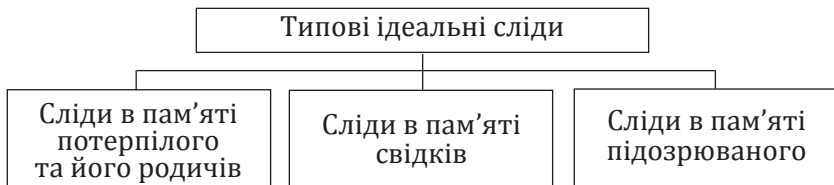
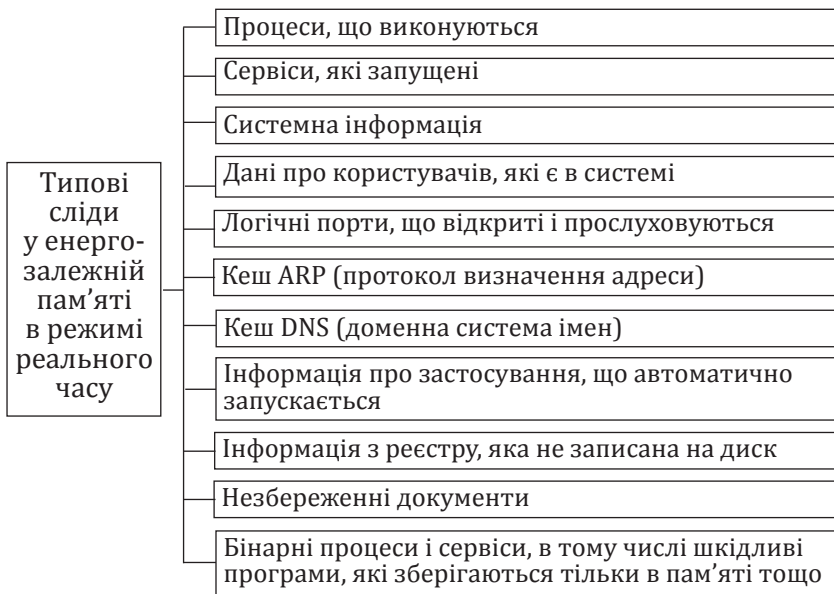

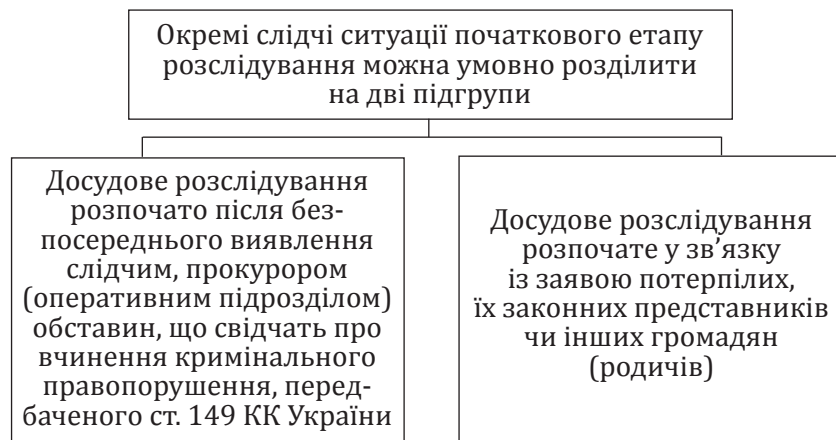
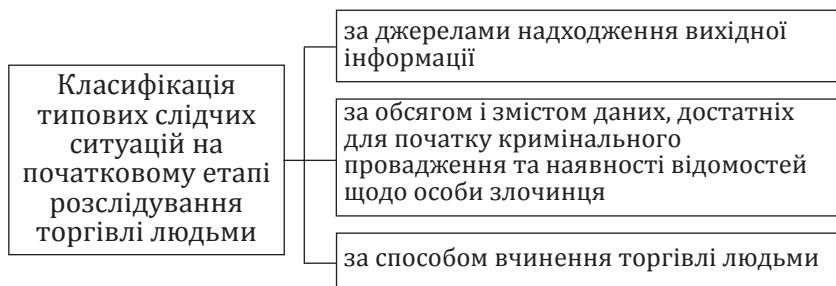

Розділ 2

Організація розслідування торгівлі людьми

2.1. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування торгівлі людьми та алгоритм слідчих (розшукових) дій за їх виникнення

Кожна з них має два підвиди та характеризується своїми джерелами інформації, основними тактичними завданнями та алгоритмом дій для їх вирішення

Ситуація 1. Досудове розслідування розпочато після безпосереднього виявлення слідчим, прокурором (оперативним підрозділом) обставин, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 149 ККУ.

1.1. Ознаки торгівлі людьми встановлено внаслідок затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, під час або відразу після вчинення торгівлі людьми

Основні тактичні завдання: належна фіксація ходу і результатів затримання підозрюваної особи та заходів, що передували йому; належна фіксація показань затриманої особи; пошук, виявлення та вилучення речових доказів вчинення кримінального правопорушення; виявлення та вилучення коштів, отриманих в результаті вчинення кримінального правопорушення, вжиття заходів щодо забезпечення цивільного позову та конфіскації майна; встановлення усіх обставин вчинення кримінального правопорушення, його очевидців та співучасників.

Поставлені завдання вирішуються шляхом проведення таких процесуальних дій:

- 1) організація та проведення контрольованої купівлі-продажу людини, де в ролі покупця були або оперативні працівники, або громадяни, які добровільно погодилися на допомогу правоохоронним органам (потерпілий може бути обізнаний про факт та характер здійснюваних заходів);
- 2) затримання та особистий обшук особи (-іб);
- 3) огляд місця події;
- 4) допит підозрюваного (-их);
- 5) проведення обшуків за місцем роботи (проживання, інших місцях) підозрюваного (-их);
- 6) перевірка підозрюваного (-их) за криміналістичними обліками;
- 7) допит свідків та потерпілих;
- 8) проведення пред'явлення підозрюваної (-их) особи (-іб) для впізнання;
- 9) отримання дозволу та проведення тимчасового доступу до речей і документів (роздруківок розмов у операторів мобільного зв'язку);
- 10) проведення одночасних допитів.

Така ситуація виникає за таких обставин:

- контрольованої купівлі-продажу людини, де в якості покупця виступали або оперативні працівники, або громадяни, які добровільно погодилися на допомогу правоохоронним органам (потерпілий може бути обізнаний про факт та характер здійснюваних заходів);
- затримання підозрюваного співробітниками Державної прикордонної служби під час самостійного перетинання ним кордону;
- затримання як результат контрольованого вербування та (або) переміщення потерпілих через державний кордон України (наприклад, затримання на кордоні, під час поміщення або посадки до транспорту). У цьому разі досудове розслідування розпочинається після подання рапорту працівником оперативного підрозділу або повідомлення посадових осіб Державної прикордонної служби України. Підставами є фактичні дані, що вміщено у протоколах ОРЗ та додатків до них чи інших матеріалів ОРД (наприклад, поясненнях), у витребуваних та вилучених документах відповідно до обставин затримання підозрюваної (их) особи (ів).

1.2. Ознаки торгівлі людьми встановлені під час розслідування інших кримінальних правопорушень, пов'язаних з експлуатацією людей

Основні тактичні завдання: встановлення потерпілої особи; встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення; встановлення особи злочинця (ів) та їх ролі; встановлення можливих свідків події; виявлення та збереження документів й інших речових доказів; забезпечення безпеки потерпілої особи; встановлення наслідків вчинення кримінального правопорушення; забезпечення відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди та можливої конфіскації майна.

Поставлені завдання вирішуються шляхом проведення таких процесуальних дій:

- 1) допит потерпілих осіб та свідків;
- 2) призначення судових експертиз (судово-медичної, судово-психіатричної тощо);
- 3) тимчасовий доступ до речей і документів, що свідчать про обставини вчинення кримінального правопорушення;
- 4) затримання і допит підозрюваних осіб;
- 5) обшук за місцем роботи (проживання) затриманих осіб задля виявлення слідів кримінального правопорушення;
- 6) перевірка підозрюваного (-их) за криміналістичними обліками;
- 7) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;
- 8) допит підозрюваної особи (-іб).

Виявлення таких знаків може відбуватися під час розслідування злочинів, передбачених ст.ст. 146, 150, 150¹, 169, 172, 175, 271, 303, 304 та 149 КК України. Стосовно останньої статті як приклад розглядаються випадки виявлення інших фактів торгівлі, що з початку не були відомі слідству.

Ситуація 2. Досудове розслідування розпочате у зв'язку із заявою потерпілих, їх законних представників чи інших громадян (родичів)

2.1. Ознаки ситуації	Основні тактичні завдання	Шляхи вирішення
<i>Звернення відбулося через значний проміжок часу після того як експлуатація вже відбулася і потерпілій особі власними силами чи з допомогою інших осіб (без втручання правоохоронних органів) вдалося визволитися.</i>	фіксація усієї інформації, наданої потерпілою особою чи її родичами; фіксація слідів і наслідків кр. правопорушення для потерпілої особи; встановлення усіх учасників кр. правопорушення та їх затримання; збір доказової бази, що підтверджує факт торгівлі людьми.	Поставлені завдання вирішуються шляхом проведення таких процесуальних дій: 1) допит потерпілих осіб та свідків; 2) скерування запиту задля перевірки інформації про перетин потерпілою особою державного кордону України;

		3) проведення освідчування із наступним призначенням судових експертиз (судово-медичної, судово-психіатричної тощо); 4) тимчасовий доступ до речей і документів, що свідчать про обставини вчинення кр. правопорушення; 5) затримання і допит підозрюваних осіб; 6) обшук за місцем роботи (проживання) затриманих осіб для виявлення слідів кр. правопорушення; 7) перевірка підозрюваного (-их) за криміналістичними обліками; 8) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; 9) пред'явлення підозрюваної особи (-іб) потерпілій особі для впізнання.
<i>Звернення до правоохоронного органу близьких осіб (або громадян) про зникнення людини за умов, що свідчать про торгівлю людьми, або повідомлення громадянами про підозрілі факти, які можуть свідчити про торгівлю людьми.</i>	встановлення місцезнаходження потерпілої особи; встановлення усіх потерпілих від кримінального правопорушення; вжиття заходів з її (їх) визволення та забезпечення безпеки; встановлення особи злочинця; збір доказової бази, що підтверджує факт вчинення кримінального правопорушення.	Поставлені завдання вирішуються шляхом проведення таких процесуальних дій: 1) опиту свідків (батьків, близьких, знайомих потерпілої особи); 2) скерування запиту для перевірки інформації про перетин потерпілою особою державного кордону України; 3) у разі виявлення особи продавця – затримання і проведення його допиту; 4) обшук за місцем проживання (роботи, іншому місці) підозрюваної особи;

		5) перевірка підозрюваного за криміналістичними обліками; 6) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; 7) звернення з клопотанням про надання міжнародно-правової допомоги у кримінальному провадженні (у разі встановлення країни, де можливо зараз перебуває потерпіла особа).
--	--	---

2.2. Типові слідчі версії які висуваються та перевіряються під час розслідування торгівлі людьми

Важливе значення для практичної діяльності органів досудового розслідування має висунення та перевірка окремих (приватних) слідчих версій. Вони можуть стосуватися:

- 1) способу вчинення кримінального правопорушення;
- 2) місця вчинення кримінального правопорушення;
- 3) віку злочинця та потерпілої особи;
- 4) складу учасників злочинного утворення, їх функцій та оплати.

Окремі версії щодо способу торгівлі людьми

використовувалися ненасильницькі способи (обман, навіювання чи підкуп)

використовувалися насильницькі способи (шантаж, психічний тиск, погроза чи застосування фізичного насильства)

використовувалося і насильницькі, і ненасильницькі способи

Окремі версії щодо місця вчинення кримінального правопорушення

країни перебування потерпілої особи (в Україні чи іноземній державі)

місця вербування (кафе, бар, нічний клуб, вулиця тощо)

місця передачі «товару» (на кордоні, в населеному пункті України чи іноземної держави тощо)

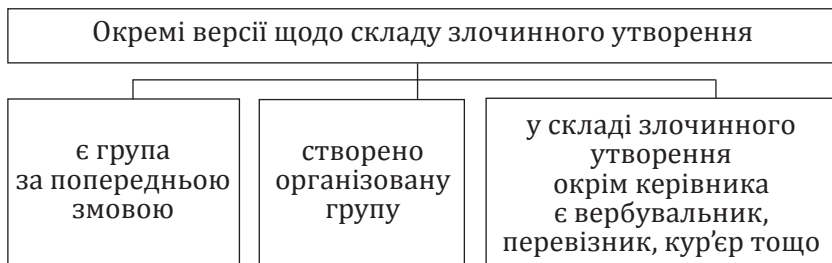
місця насильницького утримання (квартира, будинок, нежитлове приміщення тощо)

Окремі версії щодо віку злочинця та потерпілої особи

серед злочинців та потерпілих осіб є тільки повнолітні особи

серед злочинців та потерпілих осіб є і повнолітні, і неповнолітні особи

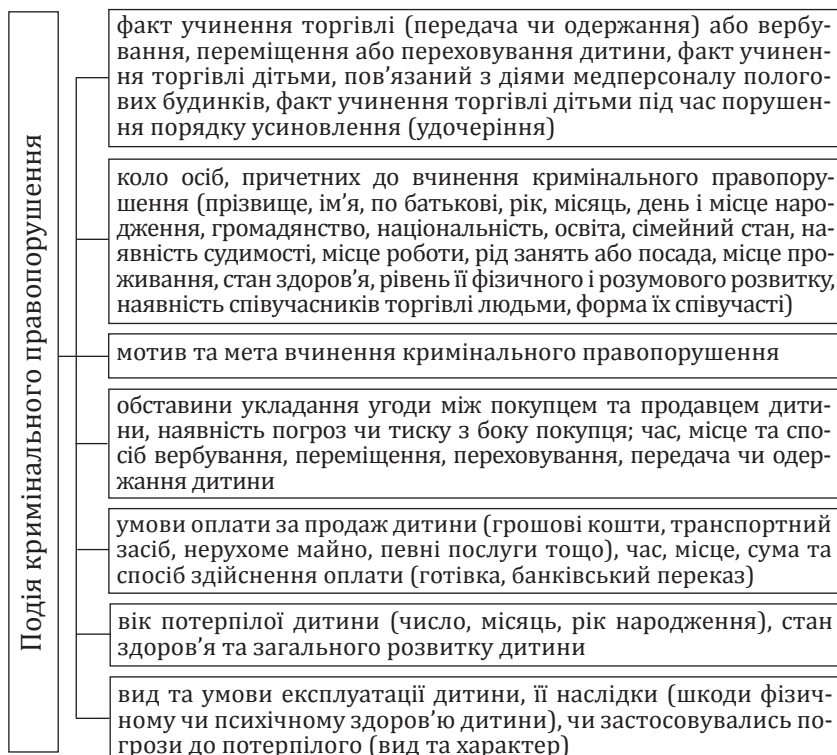
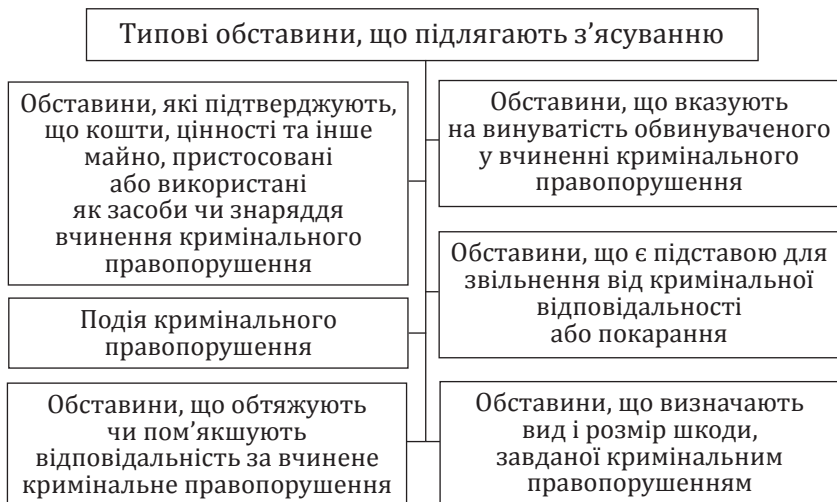
серед потерпілих осіб є малолітні особи тощо

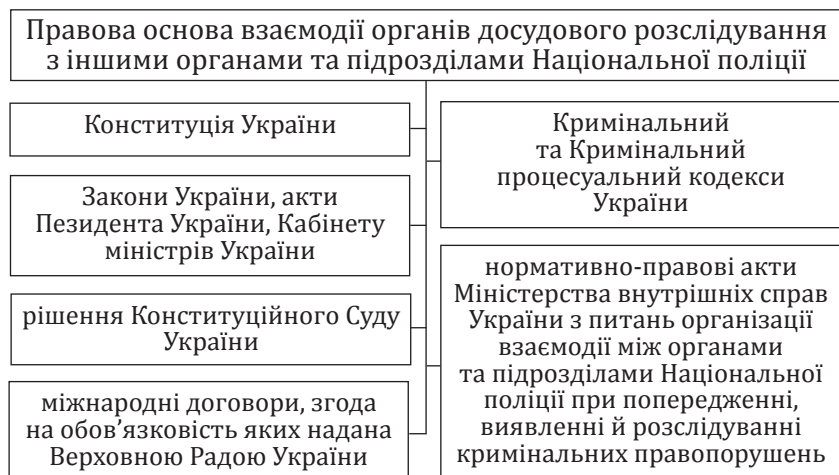
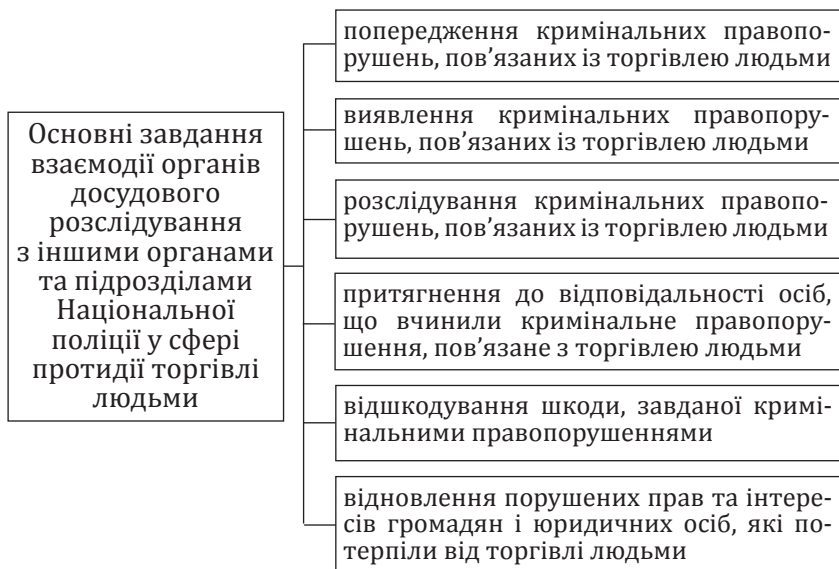
2.3. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час провадження досудового розслідування торгівлі людьми

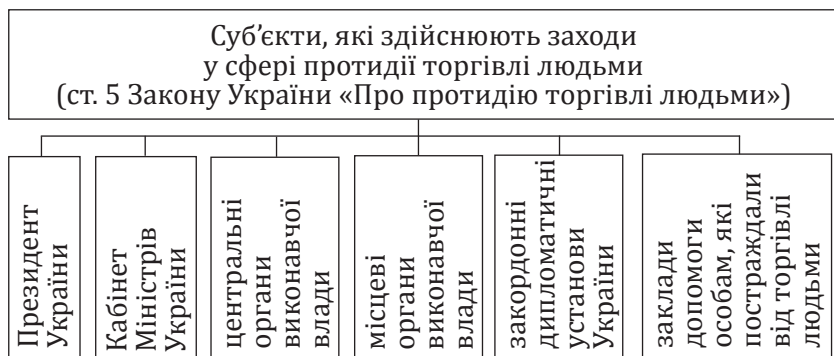
2.4. Характерологічна взаємодія правоохоронних органів під час досудового розслідування торгівлі людьми. Міжнародна взаємодія

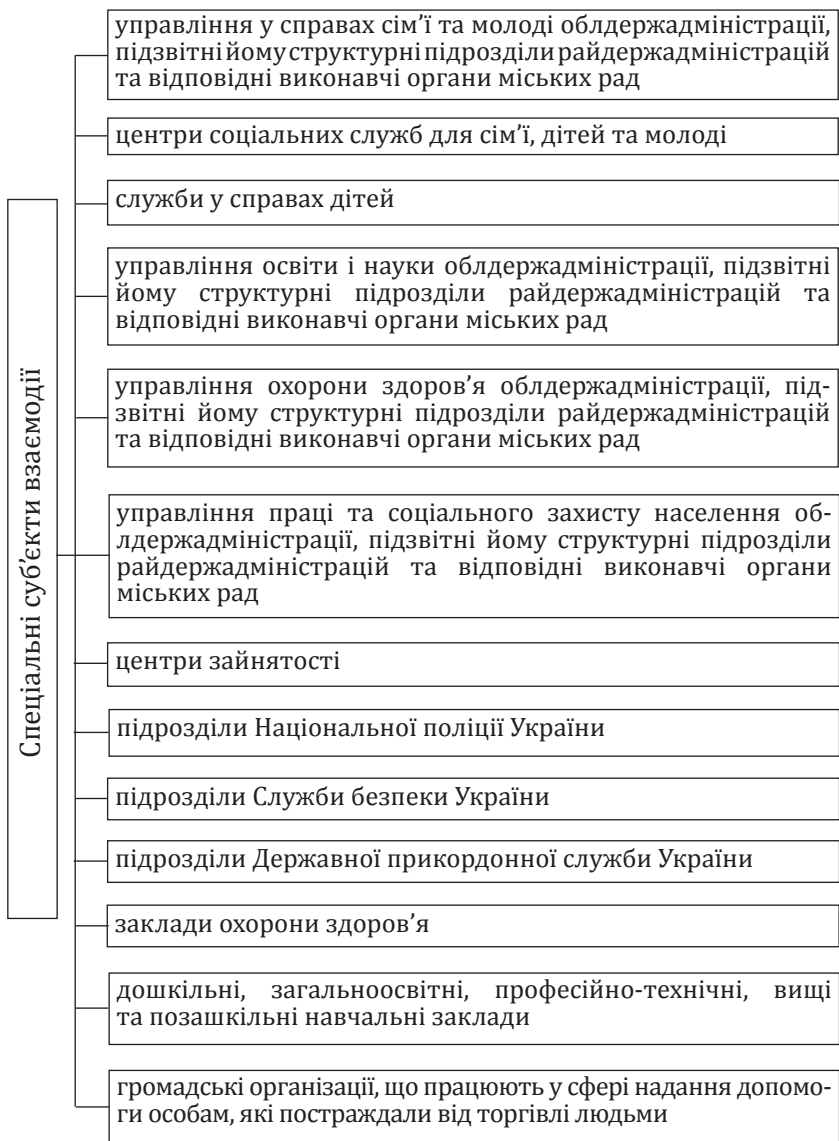

Основні нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України з питань організації взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції при попередженні, виявленні й розслідуванні кримінальних правопорушень	1. Закон України від 02.10.1996 «Про звернення громадян». 2. Наказ МВС України № 111 від 16.02.2018 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України». 3. Наказ МВС України № 570 від 06.07.2017 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України». 4. Наказ МВС України № 575 від 07.07.2017 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні». 5. Наказ Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 № 139 «Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань»; 6. Наказ Генерального прокурора України від 18.09.2015 № 223 «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва» та інші.
--	--

Спеціалізовані законодавчі акти, що регламентують протидію у сфері торгівлі людьми	
1.	Закон України від 20.09.2011 «Про протидію торгівлі людьми».
2.	Постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2012 № 303 «Про затвердження Положення про створення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми».
3.	Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2012 № 417 «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми».
4.	Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.06.2012 № 366 «Про затвердження форм заяв про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, журналу реєстрації заяв осіб, які мають намір отримати статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, розписки про нерозголошення відомостей, облікової картки особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, журналу реєстрації видачі довідок про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми».

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2012 № 660 «Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми».
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 783 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми».
7. Наказ Міністерства соціальної політики України від 14.09.2012 № 578 «Про затвердження форм оцінки потреб особи, яка постраждала від торгівлі людьми; плану реабілітації особи, яка постраждала від торгівлі людьми; обліку осіб, які постраждали від торгівлі людьми; звіту щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми».
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.10.2015 № 1053-р «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року».

Нормативно-правові акти, на підставі яких здійснюється взаємодія органів прокуратури з іноземними юрисдикціями з питань оперативно-розшукової діяльності та досудового слідства

Конституція України	міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України у встановленому законом порядку	Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012
Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004	Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014	міжнародні угоди про взаємну допомогу
		взаємно ратифікованої двосторонньої угоди про правову допомогу у сфері здійснення кримінального провадження

Взаємодія Національної поліції України з правоохоронними органами іноземних держав з питань запобігання транснаціональним кримінальним правопорушенням та їх розслідування здійснюється лише через структурні підрозділи апарату МВС за напрямками оперативнослужбової діяльності, Управління міжнародних зв'язків та Робочий апарат Укрбюро Інтерполу.

Основні завдання Інтерполу з питань розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з торгівлею людьми

Збирання, вивчення й аналізування інформації про певний вид транснаціональної злочинності, пов'язаної з торгівлею людьми (характер злочинних груп, їх учасники тощо)

Установлення осіб, причетних до протиправної діяльності, пов'язаної з торгівлею людьми

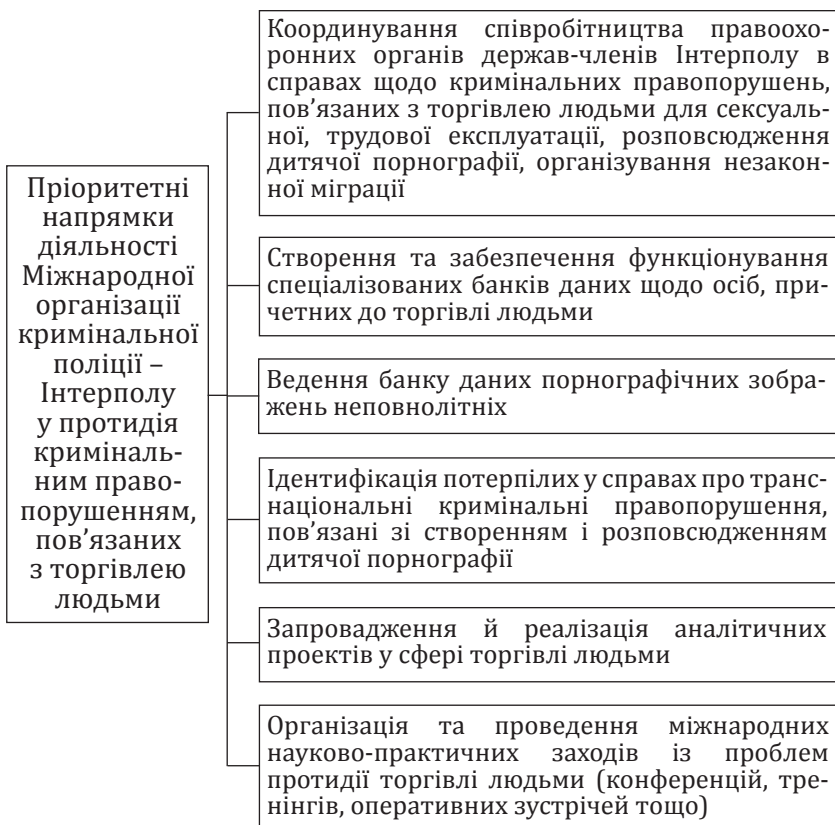
Ідентифікація членів організованих злочинних груп, пов'язаних з торгівлею людьми, дослідження їх ієрархічної структури, сфер, способів та наслідків учинення кримінальних правопорушень

Підготування узагальнених звітів для розповсюдження серед правоохоронних органів держав-учасниць проектів

Систематизування даних щодо злочинних угруповань, пов'язаних з торгівлею людьми, та їх членів

Надання допомоги країнам-учасницям Інтерполу щодо обміну інформацією з питань розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з торгівлею людьми

Налагодження безпосередніх контактів між Національними центральними бюро Інтерполу та правоохоронними органами, що є учасниками конкретного проекту

Інформація, яку можна отримати, під час проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, через Укрбюро Інтерполу

Офіційні назви комерційних структур та інших юридичних осіб – суб'єктів господарської діяльності розташованих за кордоном, дата їх реєстрації у відповідних державних органах, юридична адреса, номери телефонів та телекомунікаційних засобів

Прізвища й імена керівників таких структур

Головні напрями діяльності

Розміри статутного капіталу

Відомості про припинення діяльності

Відомості кримінального характеру стосовно їх керівників та інших працівників

Інформації про угоди, укладені українськими резидентами з іноземними юридичними та фізичними особами або за їх участі, а також наслідки їх виконання

Відомості про відкриття фізичними особами, зокрема громадянами України та юридичними особами фінансових рахунків у зарубіжних банках, а також рух коштів ними, становлять зазвичай банківську чи комерційну таємницю

Міжнародний розшук осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, пов'язані з торгівлею людьми та ініціювали щодо розшуку осіб, які не оголошені в міжнародний розшук, однак є членами організованої злочинної групи або схильні до вчинення тяжких кримінальних правопорушень, зокрема тих, що пов'язані з торгівлею людьми на території різних держав

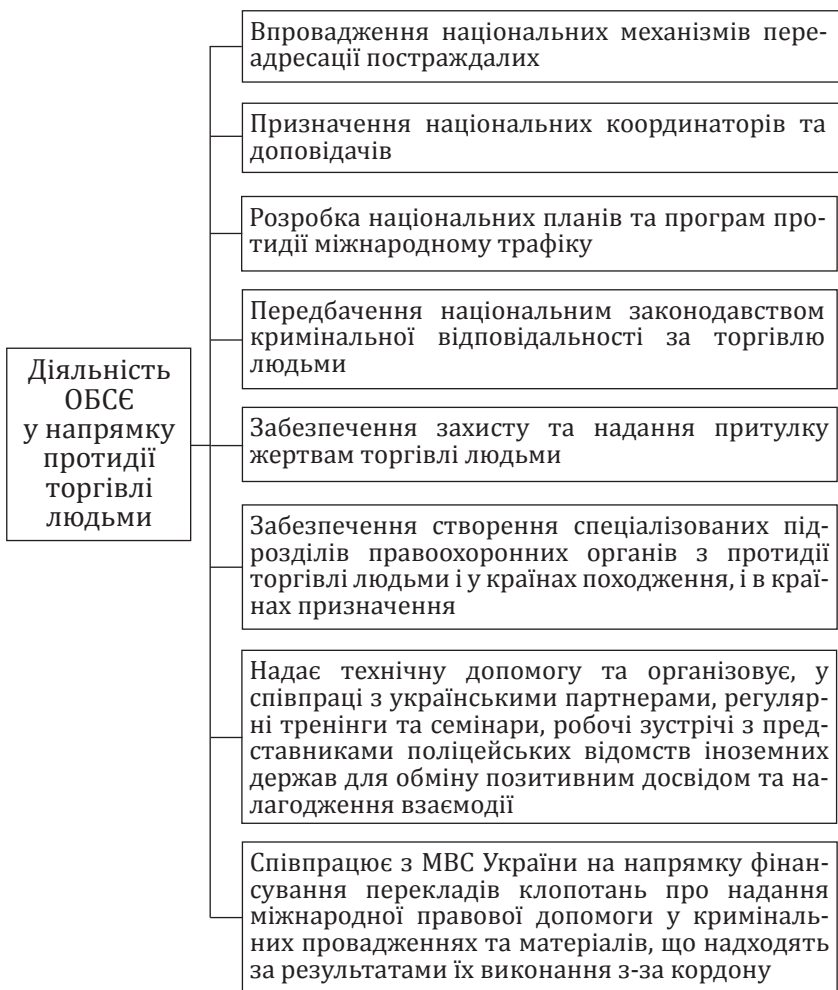
Арешт і видача (екстрадиція) особи злочинця

Отримання інформації з банку даних порнографічних зображень неповнолітніх, з метою ідентифікації неповнолітніх, яких використовували під час створення дитячої порнографії, а також виявлення та припинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із систематичною сексуальною експлуатацією дітей

Отримання статистичної та аналітичної інформації з питань торгівлі людьми

Отримання інформації з банку даних постраждалих і підозрюваних у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з торгівлею людьми

Отримання інформації про вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, що вчиняються в кіберпросторі. Одним із відповідних ресурсів, який вміщує інформацію про IP-адреси, з яких здійснюється розповсюдження дитячої порнографії; в режимі реального часу із вказівкою країни та міста розповсюдження

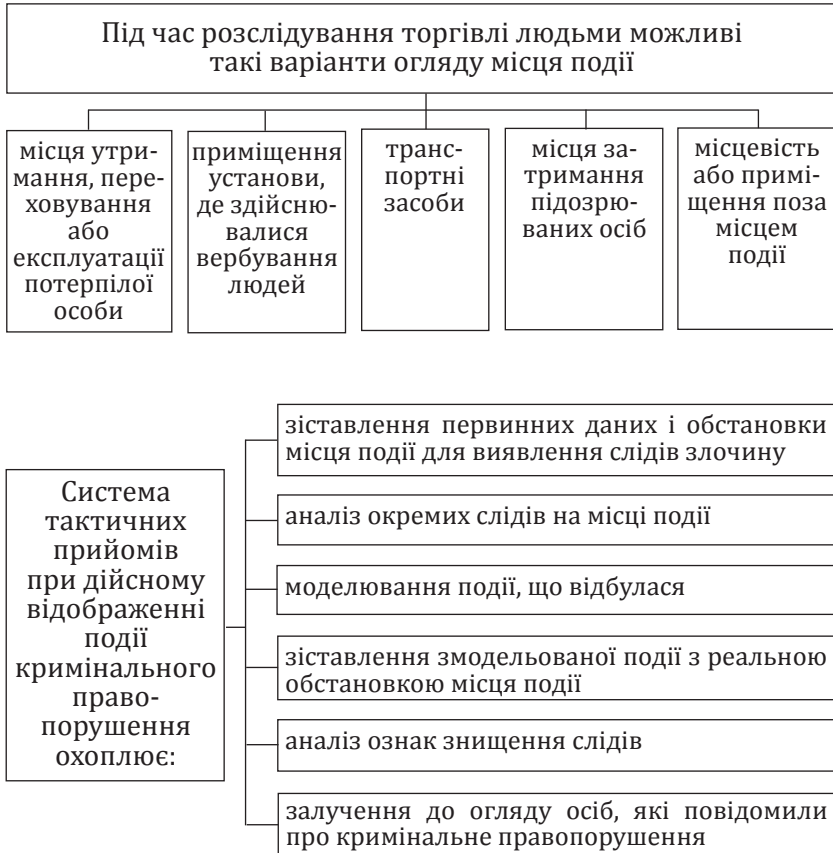

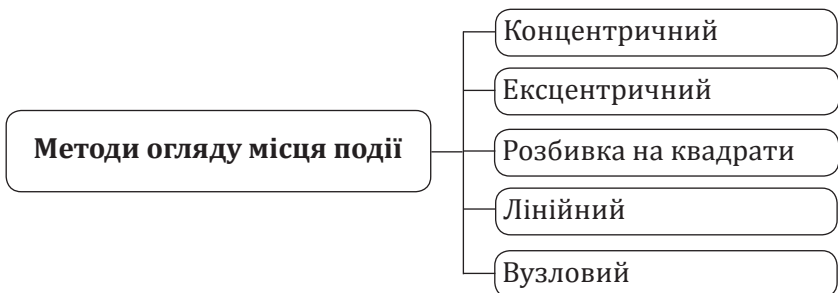
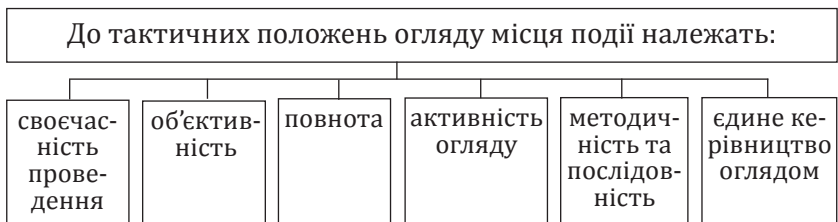
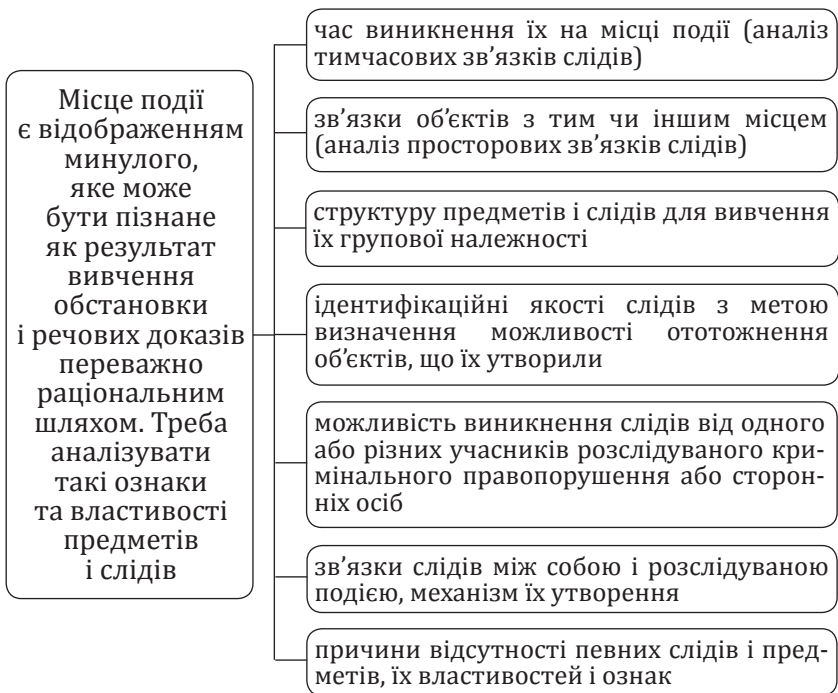
Розділ 3

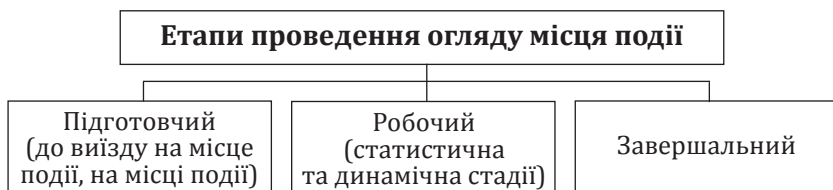
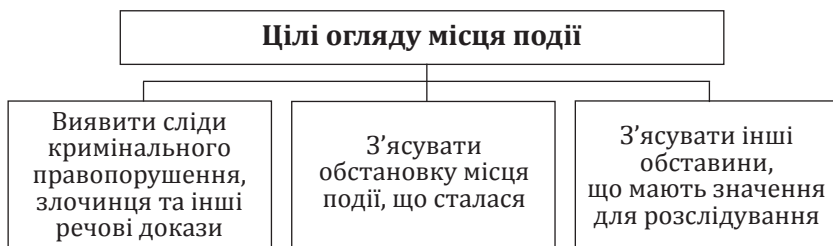
Особливості тактичного забезпечення розслідування торгівлі людьми

3.1. Ситуаційні особливості тактики проведення огляду під час розслідування торгівлі людьми

3.1.1. Особливості огляду місця події

На підготовчому етапі до виїзду на місце події слідчий має отримати дані про подію, що сталася та її свідків-очевидців; про вжиті заходи щодо охорони місця події; про вжиті заходи щодо надання допомоги постраждалим особам.

Потрібно вирішити наступні питання: яким має бути склад учасників огляду (кого із спеціалістів слід залучити, залучити понятих тощо); які технічні засоби потрібні для огляду та їхня готовність; які тактичні прийоми можна використати.

Прибувши на місце події слідчий має: пересвідчитися, що усунуто (чи послаблено) шкідливі наслідки кримінального правопорушення та надана допомога постраждалим; запропонувати вивести всіх сторонніх із місця події; опитати присутніх очевидців чи особу, яка виявила місце події, поспілкуватися з працівниками поліції, які прибули на місце події раніше; розподілити обов'язки між учасниками огляду, роз'яснити їх права і обов'язки; дати доручення на проведення необхідних заходів.

На початку робочого етапу слідчий: у загальному оглядає місце події із метою орієнтування на місці події та вирішення питання про вихідний пункт і спосіб огляду; дає вказівку провести відео- та фотофіксацію; приступає до проведення огляду (спочатку статичного, а потім динамічного).

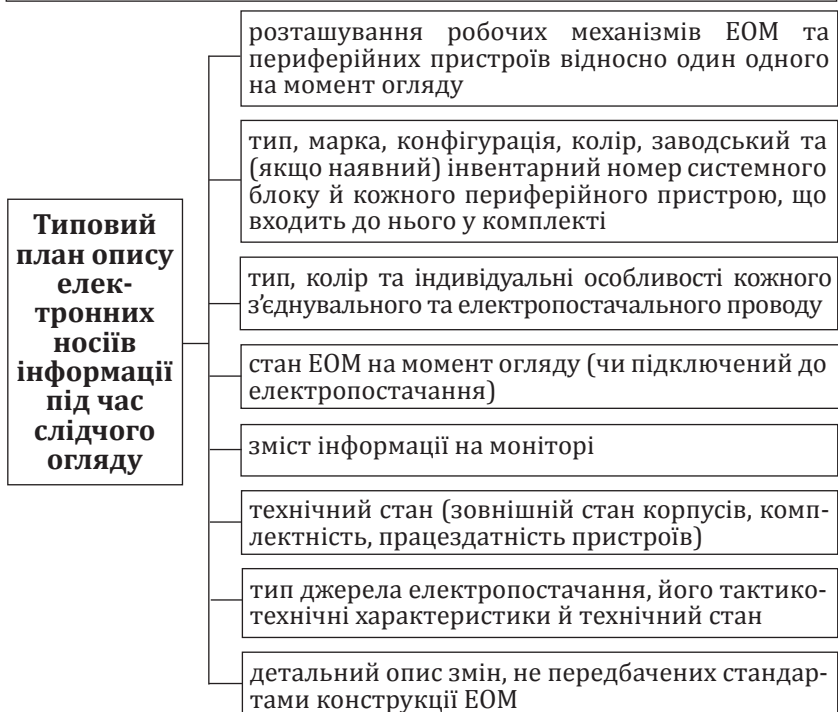
Під час статичної стадії: вивчають розташування території, де сталася подія, її характерні риси, рельєф; вивчають кожний об'єкт чи його частину у комплексі з навколишньою матеріальною обстановкою, визначають його локалізацію і призначення без торкання до об'єктів.

Під час динамічної стадії об'єкти можуть бути: переміщені; відкриті; розібрані для всебічного вивчення.

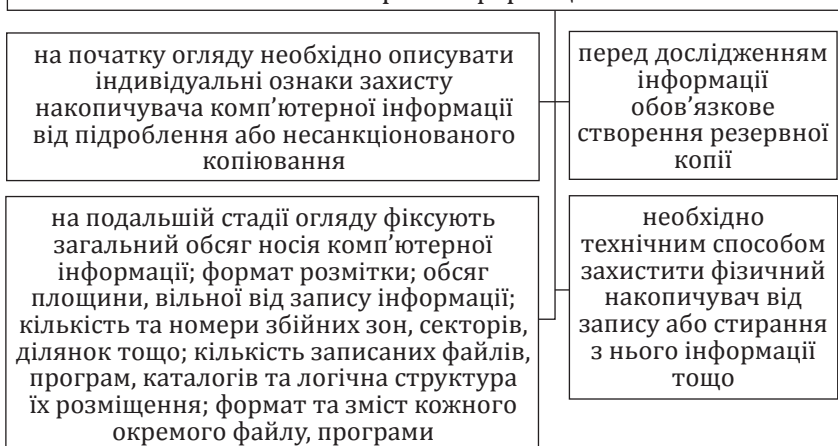

На заключному етапі огляду місця події слідчий: складає протокол огляду, плани, схеми; упаковує вилучені з місця події об'єкти; вживає заходів для збереження тих об'єктів, що мають доказове значення; вживає заходів щодо вирішення заяв, які надійшли від учасників огляду.

3.1.2. Особливості огляду засобів комп'ютерної техніки

Особливості огляду фізичних накопичувачів комп'ютерної інформації

Слідчий огляд мобільного терміналу, на якому встановлена ОС Android і заблоковані права адміністратора (припускаємо, що термінал розблокований)	Візуально оглядається мобільний термінал, встановлюється його стан (чи включений), можливість доступу (чи заблокований), виробник, тип операційної системи. Через налаштування ОС визначається усі можливі ідентифікатори терміналу (IP, MAC, MEID,IMEI) та SIM картки (IMSI)
	Вимикаються служби WiFi, Hotspot, Bluetooth. Термінал переводиться у режим польоту (відключається від стільникової мережі), відключається перехід у режим сну, відслідковується достатність заряду акумулятору.
	У налаштуваннях терміналу вмикається режим розробника(Developer), дозволяється відладка по USB (USB Debugging).
	Підготовлюється робоча станція для криміналістичного дослідження мобільного терміналу:а) ноутбук з ОС Windows 10;б) кабелі для підключення терміналу USB-microUSB, USB-Type C;с) безкоштовне програмне забезпечення:– SDK Platform Tools for Windows;– Android USB Drivers for Windows; – Java for Desktop;– Android Backup Extractor;– AFllogical OSE;– QuickHash;– DB Browser for SQLite;– LibreOffice;– Maltego CE.
	Термінал підключається до робочої станції через відповідний кабель USB-microUSB (-Type C).
	У командному рядку cmd робочої станції виконуються наступні команди (після символу # йде пояснення команди):>adb start-server# запуск adb серверу>adb devices# визначаються підключені пристрої >adb shell su# робиться спроба отримати праваадміністратора >adb shell pm list packages > C:\Terminal\list-packages.txt #записується у файл перелік встановлених застосувань>adb shell service list > C:\Terminal\service-list.txt#записується у файл перелік сервісів ОС>adb shell dumpsys wifi > C:\Terminal\wifi-list.txt#записується у файл перелік усіх точок доступу WiFi, до якихпідключався термінал>adb shell dumpsys account > C:\Terminal\account-list.txt #записується у файл перелік наявних облікових записів>adb backup -apk -shared -all -f C:\Terminal\backup.ab #створюється і переноситься на робочу станцію резервна копія системи

	Оскільки в резервній копії системи, що створена не з правами адміністратора, відсутня адресна книга контактів, то через відповідні опції адресної книги терміналу експортуються контакти у файл00001.vcf, після чого цей файл разом із усім вмістом картки пам'яті терміналу копіюється на робочу станцію:>adb pull /sdcard/00001.vcf C:\Terminal\
	Також у створеній резервній копії системи відсутній журнал дзвінків і SMS повідомлень, тому у термінал встановлюється утиліта AFLogical OSE: Open source Android Forensics app and framework>adb install C:\Terminal\AFLogical-OSE_1.5.2.apkПісля чого відкривається у терміналі застосування AFLogical OSEі запускається збір відповідних даних. Зібрані AFLogical OSE дані копіюються на робочу станцію>adb pull /sdcard/forensics/ C:\Terminal\
	Для усіх отриманих файлів обчислюються хеш-значення (наприклад програмою QuickHash), які потім заносяться до протоколу огляду.
	Отримані файли запаковуються під паролем в архів (пароль заноситься до протоколу), на який накладається електронний цифровий підпис (ЕЦП) посадової особи. Накладання і перевірка ЕЦП здійснюється через офіційний сайт Міністерства юстиції -ca.informjust.ua.
	Отримані файли і підписаний архів записуються на цифровий носій, якій долучається до протоколу огляду.

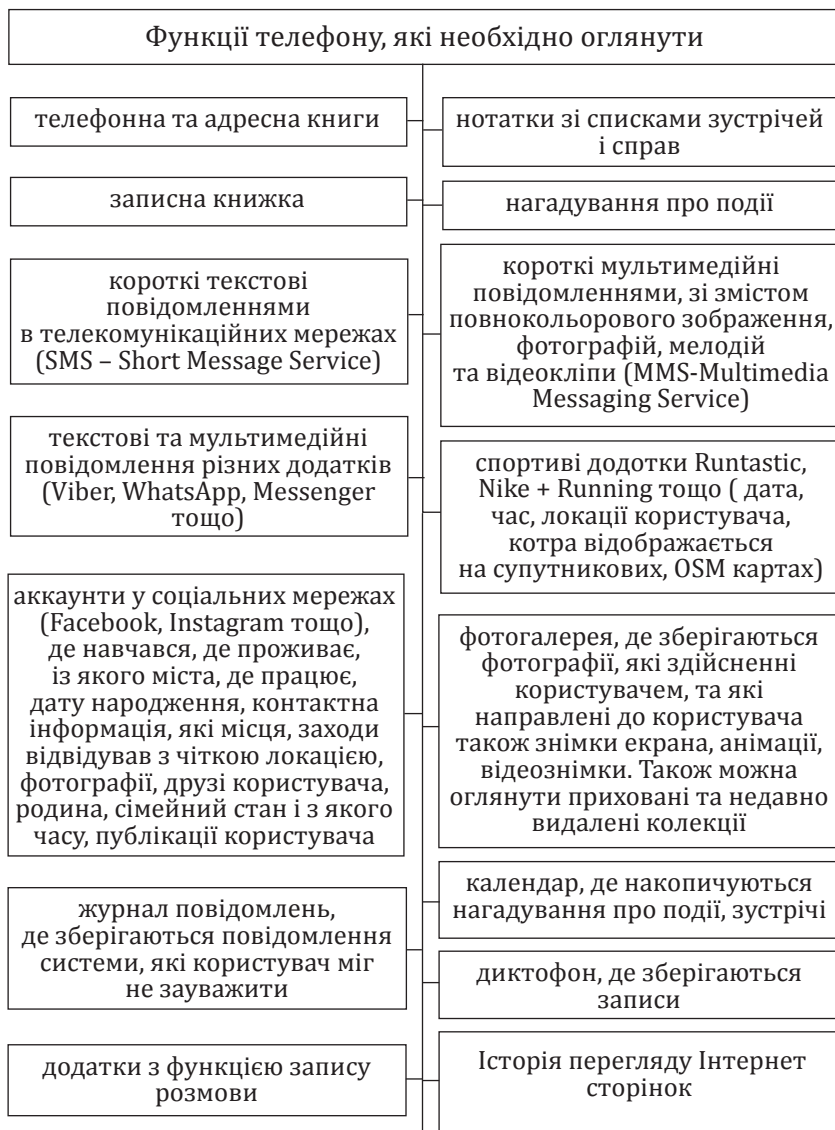
Програмні інструменти Windows для аналізу волатильних даних, які можна використовувати для огляду засобів комп'ютерної техніки (програмні засоби вільного користування)	PsTools – пакет утиліт, які призначені для більш легкого адміністрування операційних систем Microsoft Windows.
	Dumpit – компактний портативний інструмент, який дозволяє легко зберігати вміст оперативної пам'яті персонального комп'ютера.
	FTK – комп'ютерне судово-медичне програмне забезпечення. Сканує жорсткий диск, шукаючи різноманітну інформацію, наприклад, вилучені електронні листи.
	Wireshark – програма-аналізатор трафіку для комп'ютерних мереж Ethernet і деяких інших.
	Cygwin – UNIX-подібна середовище та інтерфейс командного рядка для Microsoft Windows. Cygwin забезпечує тісну інтеграцію додатків, даних і ресурсів Windows з додатками, даними і ресурсами UNIX-подібної середовища
	Bulk data extractor – комп'ютерний криміналістичний інструмент, який сканує образ диска, файл або каталог файлів та витягує корисну інформацію, не аналізуючи структури файлової системи або файлової системи (виявлення email, IP-адрес, телефонів з файлів).
	Strings – unix-утиліта, що застосовується для пошуку друкованих рядків в бінарних файлах. Вона виводить послідовності друкованих символів, виявлених в заданому файлі.
	MemGator – це інструмент аналізу файлів пам'яті, який автоматизує вилучення даних із файлу пам'яті та складає звіт для дослідника.
	RegRipper – це криміналістичне програмне забезпечення з відкритим вихідним кодом. Є інструментом вилучення даних реєстру Windows.
	Yaru – платформа, незалежна програма для перегляду реєстру Windows.
	Registry decoder – це програмний додаток, метою якого є допомогти користувачу проаналізувати, шукати, переглядати та звітувати про вміст вуликів реєстру.
	NGrep – це мережевий аналізатор пакетів, є інтерфейс командного рядка. Має можливість шукати регулярний вираз в корисному завантаженні пакета та відображати відповідні пакети на екрані або консолі.

Event Viewer – це компонент операційної системи Microsoft Windows NT, який дозволяє адміністраторам і користувачам переглядати журнали подій на локальний або віддалений машині.

Power Forensics – утиліта, що призначена для дослідження жорстких дисків у реальному часі.

Volatility (Volatility Framework) – являє собою набір утиліт для різнобічного аналізу образів фізичної пам'яті. VolUtility – веб-інтерфейс для Volatility framework.

3.1.3. Особливості огляду засобів комп'ютерної техніки із функцією телефону

електронна пошта
або е-пошта (англ. *e-mail*,
або *email*, скорочення
від *electronic mail*) – містить
у собі цифрові повідомлення
будь-якого змісту (текстові
документи, аудіо-, відеофайли,
архіви, програми)

мобільний додаток служби
таксі, де можливо отримати
інформацію щодо минулих
поїздок, а саме чітку локацію з
конкретною адресою посадки
та висадки користувача
додатку, та даними
водія автомобіля, а також
заплановані майбутні поїздки

мобільний додаток
залізничних та авіаційних
послуг, де можливо отримати
інформацію щодо історії
попередніх поїздок так
і актуальних подорожей,
і користувача додатку,
й інших осіб, квитки на котрих
оформлені, а саме інформація
щодо дати поїздки, місця
виїзду і прибуття, номер поїзда
чи номер рейсу, місце у вагоні
чи літаку та персональні данні
власників квитків

3.1.4. Особливості огляду документів

Огляд документа – це слідча (розшукова) дія, що полягає у вивченні і дослідженні документів з метою виявлення і фіксування ознак, які надають їм значення речових доказів, а також встановлення достовірності документів чи викладених у них фактів. Відповідно до ст.ст. 98, 99 КПК України документи, які є об'єктами огляду, можуть бути двох видів: документи – речові докази та документи – джерела доказів.

За своєю юридичною природою документи бувають:

справжні

фальшиві (підроблені)

Перелік типових документів, що необхідні для переміщення особи, які може оглядати слідчий під час розслідування торгівлі людьми

Паспорт громадянина України (з 01.01.2016 в Україні особам, які досягли 16-річного віку видаються паспорти, виготовлені у формі картки, що містить безконтактний електронний носій (ID-картка))

Закордонний паспорт (з 12.01.2015 видаються біометричні паспорти)

Запрошення для отримання дозволу перебування на території іноземної держави

Віза

Медичні документи

Страхові документи

Проїзні документи тощо.

**Перелік типових фінансових документів,
які може оглядати слідчий
під час розслідування торгівлі людьми**

Документи, пов'язані з відкриттям чи обслуговуванням банківських рахунків, вкладів, проведення переказів та інших фінансових операцій

Документи банківських установ про розрахункові операції та фінансовий стан суб'єкта підприємницької діяльності

Документи, пов'язані з придбанням товарів та устаткування

Документи щодо знаходження у власності або оренді рухомого та нерухомого майна

Фінансові документи підприємств створених злочинцями для пошуку та вербування жертв торгівлі людьми

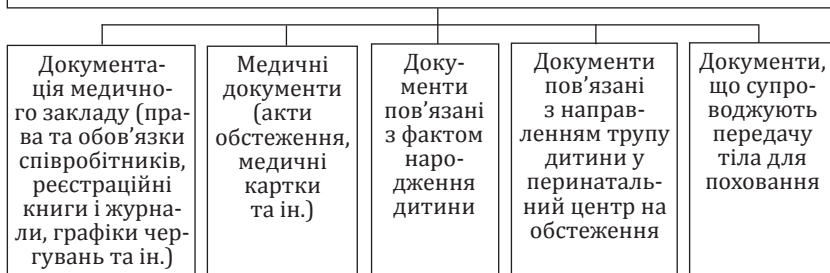
Документи про отримання грошових переказів, платіжні відомості

Перелік типових документів, пов'язаних з підприємницькою діяльністю (статутних, реєстраційних, дозвільних)

Оригінали, або завірені у встановленому порядку копії документів, що визначають організаційно-правовий статус суб'єкта підприємницької діяльності, з використанням якого було здійснено фактичне вербування потерпілої особи (свідцтво про реєстрацію підприємства, або фізичної особи підприємницької діяльності, статут, протоколи загальних установчих зборів, реєстр акціонерів)

Оригінали (копії) документів, що свідчать про зайняття певним видом підприємницької діяльності (ліцензії, договори тощо)

Перелік типових документів під час розслідування незаконної передачі для експлуатації новонароджених персоналом пологових будинків

Питання, які з'ясовує слідчий під час слідчого огляду документів

- Визначення характеру і призначення документа
- Аналіз зовнішнього вигляду і стану документа
- Вивчення змісту документа
- Аналіз реквізитів документа
- Вивчення матеріалів документа
- Виявлення ознак підроблення документа

Послідовність дій слідчого під час огляду документа

- візуальний огляд зовнішнього вигляду документа без зміни умов сприйняття та місцезнаходження
- фіксація за допомогою фото-, відео знімання (документ може бути сфотографований масштабним методом, а ознаки підробки – макроскопічним)
- фіксація в протоколі відповідної слідчої (розшукової) дії. Під час фіксації в протоколі спершу вказується: 1) що є документом (назва, призначення, коли і ким виданий); 2) де й у кого він зберігався, в якому місці був виявлений; 3) наявність та зміст реквізитів. Після цього зазначається форма та розмір документа, на скількох аркушах він складений, його зовнішній вигляд та стан (вказується стан лицьового та зворотного боків і країв), з якого матеріалу виготовлений. Згодом слідчий вивчає зміст документа, аналізує його реквізити. Далі вживають заходів для виявлення ознак підробки
- виявлення на документі слідів пальців рук
- виявлення слідів зміни первісного змісту
- упакування

**Для виявлення
ознак підробки
в документі
потрібно
зосередити увагу
на таких його
складових**

матеріал, з якого виготовлено документ

матеріал, що використовувався для нанесення реквізитів

спосіб виготовлення документа та нанесення на нього реквізитів і змістової частини

відповідність вимог до встановлених для конкретної категорії документів

наявність слідів зміни первісного тексту, граматичних помилок, незбігу певних складових

Технічна
підробка підпису

Заміна частини
документа

Змивання

Підчистка

**Найпоширенішими
способами часткової
матеріальної підробки
документів є**

Дописка
(додрукування,
домальовування)

Виправлення

Травлення

**Основні способи,
що викорис-
товуються
для підробки
підпису,
такі:**

підробка підпису по пам'яті

наслідування (змальовування) підпису з оригіналу

передавлювання через копіювальний папір

передавлювання дійсного підпису гострим предметом на інший документ із подальшим обведенням

підробка з використанням комп'ютерної техніки

**Правила, яких
необхідно
дотримуватися
під час
поводження
з документами**

Забороняється на документах робити надписи, помітки, перегинати їх, класти на забруднені поверхні чи фіксувати за допомогою клейких речовин

Документи, що втратили свої попередні властивості, слід зберігати між двома шарами прозорого матеріалу на зразок файлу

Необхідно берегти документи від вологи, світла, фізичного та хімічного впливу (наприклад, у разі виявлення вологого документа його необхідно спершу розправити та просушити за кімнатної температури)

Брати документ потрібно так, щоб не залишити на ньому слідів пальців рук, а також не пошкодити ймовірно наявні там сліди

Документи мають бути поміщені в конверт (конверти), який вшивають у матеріали кримінального провадження та нумеруються (напис на конверті робиться до того як туди поміщують документ)

Документи сумнівної справжності слід порівнювати з аналогічними йому зразками

Забороняється надавати експертові документи не в тому стані й вигляді, в якому вони були виявлені (вилучені)

3.2. Ситуаційні особливості тактики проведення окремих видів допиту під час провадження розслідування торгівлі людьми

3.2.1. Особливості проведення допиту потерпілого

Для успішного проведення допиту потерпілого слід дотримуватися таких правил

належно підготуватися та ретельно спланувати, які саме запитання ставити під час допиту

чітко усвідомлювати всі фактори, які можуть мати окремий або загальний вплив на потерпілих: расові, релігійні, соціальні, культурні, ґендерні та етнічні відмінності

від початку мають бути встановлені взаєморозуміння та довіра між слідчим і потерпілою особою. Потерпіла особа має розуміти, що допит ведеться професійним та добре поінформованим у провадженнях про торгівлю людьми фахівцем

виявляти повагу до потерпілого, яка має супроводжуватися співчуттям (але не жалістю)

використовувати оптимальні підходи для мінімізації переживань, які потерпіла особа неминуче відчуватиме під час проведення допиту, дотримуватися принципу щодо запобігання ще більшій шкоди

надавати потерпілій особі вичерпну інформацію щодо її прав та перебігу кримінального провадження. Особливу увагу необхідно приділити питанню своєчасного подання цивільного позову

Умови для проведення допиту та використання технічного обладнання є важливою складовою загального успіху проведення слідчих (розшукових) дій, а тому необхідно зважати на такі важливі моменти

атмосфера в приміщенні, яке використовують для проведення допиту, має бути сприятливою для встановлення контакту з потерпілою особою, без зовнішніх подразників та ізолюваною від присутності сторонніх осіб

необхідно передбачити перерви під час проведення допиту та надавати можливість потерпілій особі вийти на обід чи на свіже повітря тощо

Категорії питань, що мають бути з'ясовані під час допиту потерпілих у кримінальних провадженнях про торгівлю людьми

Питання, що стосуються особових даних потерпілого: прізвище, ім'я, по-батькові; місце народження; вік; де виріс; якого розміру була родина; освіта; професія

Питання, що стосуються вербування потерпілого: як дізнався про роботу; де; від кого; якого типу роботу думав буде виконувати; як переконали піти на цю роботу; чи обіцяли якусь певну заробітну платню; чи були якісь обіцянки щодо робочих годин, вихідних днів, відпусток; чи показували якісь фотографії (наприклад, знімків щасливих робітників чи вечірок); скільки було зустрічей для обговорення запропонованої роботи; з якими людьми; де; що було обіцяно на кожній з цих зустрічей; чи говорилося, що потерпілий буде винні якісь гроші на початку роботи; якщо так, то скільки; яким чином передбачалося виплати борг

Питання, що стосуються переправлення потерпілого за кордон: як потрапив до місця призначення; хто приїхав з потерпілим; коли приїхав; хто оплачував квиток; при придбанні квитка використовувалася готівка чи кредитна картка; чи був паспорт у потерпілого; як він його отримав; чи мав змогу тримати паспорт при собі під час подорожування; якщо ні, то в кого він був; яким чином збиралися паспорти; коли збиралися паспорти; чи було забезпечення водою та харчуванням; чи робилися зупинки; чи зустрічали в аеропорту (на залізничному вокзалі, автовокзалі), якщо транспортування було літаком (поїздом, автомобільним транспортом); хто зустрічав; куди їхали звідти; в якому транспортному засобі; хто був за кермом; де розміщувалися

Питання, що стосуються місця призначення: хто зустрічав; хто ознайомив з «місцевими правилами»; якими були ці правила; робочі години; оплата; місце ночівлі; чи говорили куди не дозволено ходити; чи говорили, що буде, якщо потерпілий піде без дозволу; чи говорили хто хазяїн; як його звали; чи забрали паспорт та гроші; чи забирали щось, що належало потерпілому; якщо так, то чи знав потерпілий, що це станеться

Питання, що стосуються роботи потерпілого: який тип робіт виконував потерпілий; робочі години; перерви; вихідні; розмір оплати; чи надавалися будь-які записи щодо оплати; чи знімалося щось з зарплатні хазяїном; скільки; за що; чи надавалися будь-які данні про відрахування; умови праці; де працював потерпілий; скільки людей працювало разом з ним; чи потрібно було якось діставатися до місця роботи; куди; як часто; хто контролював роботу; як ця особа ставилася до робітників; чи говорила ця людина якісь жорстокі речі робітникам; що саме; чи примушувалися робітники взагалі працювати проти їх волі; організація робочого місця; якою була роль та обов'язки хазяїна

Питання, що стосуються інших умов праці потерпілого: умови ночівлі (де спав); на ліжках чи на підлозі; коли лягав спати; коли прокидався; чи було дозволено спати довше; що б сталося, якби потерпілий спав довше ніж звичайно під час робочого дня; що б сталося, якби потерпілий сказав своєму хазяїну, що не хоче працювати якогось дня; чи оплачував проживання; скільки змінного одягу було; чи забирали будь-який одяг; чи дозволялося купувати собі власний одяг; чи додавалася вартість одягу до боргу; скільки разів в день їв; о котрій годині; чи дозволялося їсти в будь-який обраний потерпілим час; чи потрібно було платити за їжу; чи можна було придбати її у когось іншого, окрім хазяїна; брали за це гроші, чи вираховували їх з платні; чи потрібно було запитувати дозволу для того, щоб поїсти; в кого потрібно було запитувати; що відбувалося коли хтось їв без дозволу; чи доводилося приховувати їжу; чи давав хтось їжу таємно; чи хворів хтось коли-небудь; чи дозволялося хворим людям припиняти роботу; кого потрібно було про це запитувати; чи примушувався хтось до роботи, коли він хворів; чи бував потерпілий у лікаря; хто возив; як скоро після того як потерпілий просив, йому надавалася медична допомога; ім'я та місце знаходження лікаря

Питання, що стосуються примушування потерпілого до роботи: чи говорилося щось хазяїном щоб завадити покинути роботу; що саме; чи погрожували потерпілому; якщо так, то яким чином; чи боявся потерпілий покинути роботу; чому; чи хтось допомагав хазяїну у залякуванні; чи казав хтось, що станеться, якщо потерпілий піде; чи погрожували зверненням до поліції та імміграційної служби у разі не підкорення чи при спробах піти; що було б з ним; хто розповів потерпілому про це; що говорив хазяїн з цього приводу; чи існували якісь огорожі чи стіни в закладі, де утримувався потерпілий; розміри; висота вікон; чи змінювалися замки на будь-яких дверях; двері зачинялися зсередини чи ззовні; чи був ключ у потерпілого; хто мав ключа; двері трималися відчиненими, чи зачиненими; хто замикав потерпілого; чи пояснювали чому зводилися фізичні перешкоди; чи коли-небудь потерпілий думав про те, щоб зробити спробу піти; чому ні; чи коли-небудь просив дозволу припинити працювати; у кого; чи просив повернути паспорт; кого; якщо так, то що потерпілому відповідали; чи хтось інший намагався піти та не зміг; як це сталося; чи знає потерпілий де вони зараз; їх імена; чи хтось коли-небудь говорив щось робітникам, щоб відмовити їх та інших від того щоб залишити роботу; що говорилося, кому; чи хтось говорив про небезпеку назовні; чи погрожували робітникам зробити щось з їх сім'ями; якщо так, то хто; що саме говорилося; чи відповідав

хтось за нагляд за робітниками щоб забезпечувати їх утримання; хто саме; чи були ці люди озброєними; чи когось били або застосовували насильство в закладі де утримувався потерпілий; били когось чи погрожували комусь за відмову виконувати ту чи іншу роботу; били когось, чи знущалися над кимось за спробу втечі; чи чув про випадки вбивств когось хазяїном; чи хто-небудь колись намагався погрожувати чи залякувати робітників якимось іншим чином; чи говорили, що потрібно говорити поліції, якщо потерпілий буде затриманий

Питання, що стосуються втечі потерпілого: як вдалося втекти; з ким зв'язався; чи намагався отримати допомогу до цього; якщо так, то що сталося; що змусило втекти; чи намагався хазяїн знайти потерпілого; чи отримував потерпілий якусь звістку від тих, хто залишилися; чи є якийсь зв'язок з ними; чи є ще щось, що потерпілий хотів би розповісти про хазяїна

***Відомості,
що підлягають
з'ясуванню
в ході допиту
потерпілого
під час
розслідування
кримінального
право-
порушення,
торгівлі
людьми***

Яким чином і за яких обставин потерпіла особа познайомилася з вербувальником (вербувальниками) та організатором (організаторами) виїзду за кордон

Хто саме контактував з нею, пропонуючи майбутню поїздку

Які були пропозиції щодо характеру її роботи за кордоном, умов та оплати праці (зокрема, чи йшлося про проституцію, надання інших сексуальних послуг, роботу в шкідливих чи важких умовах)

Як і де оформлювалися потрібні для виїзду документи

Як здійснювався перетин державного кордону України або інших країн (час, місце, спосіб, інші обставини)

Хто супроводжував потерпілих. Куди саме потерпілі прибули. Хто зустрічав на місці призначення. Як розвивалися далі події

На яких умовах та в якій сфері потерпілі працювали за кордоном

Чи протестували потерпілі проти експлуатації та неналежних умов праці

	Якщо так, то які механізми примушування застосовувалися (характер погроз, насильства або зловживання довірою)
	Чи зверталися потерпілі в країні перебування до правоохоронних органів, в інші державні установи або до консульств (посольств) України. Якщо ні, то чому
	Що відомо потерпілим про учасників злочинної групи, інших осіб, з якими вони спілкувалися під час згаданої події (вербувальники, кур'єри, фотографі, представники паспортних служб тощо), а також про інших потерпілих, які опинилися разом з ними за кордоном в аналогічних обставинах
	Повний, детальний фізичний опис всіх підозрюваних, імена яких відомі або невідомі, а також опис всіх транспортних засобів (внутрішній та зовнішній вигляд, включаючи пошкодження, наклейки на вікнах, оббивку крісел, іграшки на дзеркалі заднього виду тощо) та приміщень (двері, замки, меблі, оздоблення, картини або інші особливості приміщень), які мають відношення по факту
	Чи не залишилися будь-які документальні докази, а саме: візитки готелів, сутенерів чи клієнтів, квитанції або копії рекламних оголошень тощо, чи вели щоденник із записом подій, які з ними відбувалися

***Відомості,
що під-
лягають
з'ясуванню
в ході допиту
потерпілого
під час
розслідування
кримі-
нального
провадження,
пов'язаного
з торгівлею
людьми***

Чи не залишилися будь-які документальні докази, а саме: візитки готелів, сутенерів чи клієнтів, квитанції або копії рекламних оголошень тощо, чи вели щоденник із записом подій, які з ними відбувалися

Яким чином відбувалося спілкування між потерпілою стороною та торговцями людьми: листування, звичайний телефон, мобільний телефон, факс, електронна пошта. Номери та/або адреси

Чи користувалися торговці людьми портативним комп'ютером або кишеньковим органайзером. Якщо користувалися, то якого виробника та чи не знають вони такі деталі як коди доступу, компанію-провайдера послуг електронної пошти тощо

Чи користувалися торговці людьми на будь-якому етапі вербування та вивозу банківськими картками, кредитними картками, подорожніми чеками або дисконтними картками. Коли, з якою метою (оплата квитків, оформлення візи, купівля товарів у безмитних магазинах тощо)

Наскільки потерпіла особа була обмежена в пересуванні, чи тримали її в одному приміщенні або ж дозволяли вільно пересуватися в межах установленної площі. Чи повідомляли про наслідки, якщо вона намагатиметься втекти. Якщо так, то необхідно отримати детальну інформацію про природу погроз та осіб, що їх висловлювали. Чи були свідки цих подій

Чи мали місце акти насильства та скільки разів, де це відбувалося, яким був конкретний характер насильства та повний опис заподіяних ушкоджень; чи було зґвалтування. Чи демонструвала потерпіла особа жестами або словами свою відмову або незгоду, як саме вона це робила. У випадках сексуального насильства потерпілі від торгівлі людьми часто кажуть, що вони нічого не казали нападнику і ніяк не відбивалися, а просто піддавалися насильству, щоб не постраждати від фізичного насильства на додаток до сексуального. Дуже важливо занотувати ці обставини (не тільки через те, що такий напад може кваліфікуватись як зґвалтування, навіть, за відсутності демонстрації відмови або незгоди, але і тому, що це показує повне пригнічення та рабське становище особи потерпілого)

Вихідні сліди ситуації допиту потерпілого внаслідок торгівлі людьми

Потерпіла особа зацікавлена у встановленні істини у провадженні й викритті злочинця. Під час оцінки показань потерпілої особи варто зважати, що форми її опору злочинцеві можуть бути різними, оскільки залежать від багатьох чинників (психічний стан потерпілої, її вік, життєвий досвід, співвідношення фізичних сил і можливостей потерпілої особи й злочинця, його агресивність, озброєння тощо)

Потерпіла особа подає свідомо неправдиву інформацію про подію, домагаючись осуду невинного через ворожість до нього, образи або через те, що факт торгівлі людьми відомий її близьким, а іноді з міркувань матеріального характеру

Потерпіла особа заперечує сам факт статевих зносин чи розпусних дій. Найчастіше в тих випадках, коли починається кримінальне провадження з ініціативи органів розслідування, особливо, якщо підозрюваними є батьки, опікуни, піклувальники тощо. На об'єктивність показань потерпілої особи негативно впливають прохання компенсувати збиток грошима, а також погрози, шантаж, небажання розголосу, страх розриву подружніх відносин тощо.

Допит потерпілого в умовах конфліктних ситуацій

Причини, небажання потерпілих свідчити під час досудового слідства у випадках торгівлі людьми з метою надання сексуальних послуг

вони відчують сором або вважають себе винними

вони побоюються громадського засудження з боку сусідів чи родичів

потерпілим або їх рідним чи дітям погрожують підозрювані

між першим зверненням до правоохоронних органів та судовим розглядом справи минає досить багато часу, щоб потерпіла втратила мотивацію свідчити

потерпілі бажають забути, що з ними сталося

в інших випадках потерпілі проживають занадто далеко від місця проведення досудового слідства

потерпілі не вірять правоохоронним органам, наприклад, через попередній досвід спілкування з жорстокими та корумпованими поліцейськими тих країн, де вони перебували

потерпілі не бажають давати свідчення слідчим-чоловікам

вони не впевнені, що з ними будуть поводитися гідно та будуть поважати недоторканність їх особистого життя

вони не впевнені, що їх показання будуть використані належним чином та ефективно

3.2.2. Особливості проведення допиту потерпілого неповнолітнього

**Загальні
умови
проведення
допиту не-
повнолітнього,
малолітнього
потерпілого
під час досудо-
вого розсліду-
вання кримі-
нального
право-
порушення
торгівлі
людьми**

Допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря (ч. 1 ст. 227 КПК України)

Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день (ч. 2 ст. 226 КПК України)

Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання (ч. 3 ст. 226 КПК України)

Проведення допиту малолітнього, неповнолітнього потерпілого може бути проведено в режимі відеоконференції під час досудового розслідування (п 3 ч. 1 ст. 232 КПК України)

У кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статеві свободи та статеві недоторканості особи, а також щодо кр. пр-нь, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним (ч. 9 ст. 224 КПК України)

У виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань від малолітнього, неповнолітнього потерпілого під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я свідка чи потерпілого, їх тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити їх допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такого потерпілого в судовому засіданні, зокрема одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (ч. 1 ст. 225 КПК України)

Проведення допиту неповнолітніх потерпілих від торгівлі людьми обов'язково вимагає врахування вікових особливостей та копії попередньої підготовки слідчого, яка полягає у тому, що він має:

– обрати місце й обстановку для допиту дитини дошкільного віку (удом, у дитячому закладі, у «зеленій кімнаті»), тобто там, де дитина відчуватиме себе в безпеці й не там, де вона зазнала шкоди;

– вивчити індивідуально-психологічні особливості дитини, його «сильні та слабкі місця»; схильність до фантазування; захоплення; улюблені ласощі тощо, що матиме значення для встановлення психологічного контакту;

– знати соціальне оточення та родинні стосунки дитини;

– з'ясувати, в якому емоційному стані перебувала дитина на момент сприйняття подій (чи була, зокрема, налякана, схвильована тощо); чим була зайнята в той момент, брала участь у події або тільки спостерігала;

– з'ясувати чи обговорювали дорослі ці події в присутності дитини й чи могли їхні оцінки вплинути на позицію дитини (викликати страх, почуття провини тощо);

– дати можливість дитині звикнути до себе та встановити довірливі стосунки з нею, для цього необхідно попередньо зустрітися;

– налаштувати дитину на процес допиту (дитина будь-якого віку має йти обдуманно на допит, усвідомлюючи, для чого вона тут);

– повідомити про те, що під час допиту буде проводитися відеозйомка;

– звернутися до фахівців (вихователя, психолога), які мають досвід роботи з дітьми певної категорії, щоб краще підготуватися до проведення допиту; зокрема, підготувати перелік питань та проконсультуватися з компетентним фахівцем – чи будуть питання зрозумілими для дитини;

– підготувати наочний матеріал (іграшки, макети, фотографії, малюнки тощо), тому що дитині іноді легше показати, ніж сказати;

– підготувати відеокамеру, мікрофон для зйомки;

Проводячи допит, слідчий має дотримуватися наступних загальних рекомендацій щодо допиту малолітнього, неповнолітнього потерпілого (дитини) у кримінальних провадженнях торгівлі людьми

Допит необхідно проводити в окремому кабінеті, в якому працює лише один слідчий відділ, а не увесь слідчий відділ, разом з помічниками, оскільки дитина буде постійно відволікатися на інших працівників, а відповідно губити нитку своєї розповіді

До допиту потрібно ретельно готуватися, зокрема додатково ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, якомога більше дізнатися про особу потерпілого, провести бесіду з педагогом та психологом, скласти план допиту. Багато слідчих нехтують цим правилом, переоцінюючи свій досвід, але, як свідчить практика, допити, проведенню яких передувала підготовка, більш результативні та займають менше часу

Установити психологічний контакт з дитиною (слід використовувати зацікавленість дитини на довільні теми не пов'язані із темою допиту, серед яких може бути: хобі, коло друзів, улюблені фільми тощо). Дитина має бути впевнена в тому, що слідчий її уважно слухає. Необхідно пам'ятати, що діти краще запам'ятовують дії, рухи людей, ніж сказані ними репліки чи слова

Для того, щоб запобігти зміні показань потерпілою особою – дитиною під час проведення допиту рекомендується проводити відеозапис слідчої (розшукової) дії

3.2.3. Особливості проведення допиту підозрюваного

Допит – це слідча (розшукова) дія, що проводиться уповноваженим на те суб'єктом за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці, за погодженням із допитуваною особою, з метою отримання від неї відомостей щодо відомих їй обставин, які стосуються конкретного кримінального провадження. Процесуальний порядок його проведення регламентується ст.ст. 224–226, 232 КПК України

Підготовка до проведення допиту підозрюваних під час виявлення факту торгівлі людьми

вивчення матеріалів кримінального провадження

збирання відомостей про особу допитуваного

вивчення (за необхідності) спеціальних знань (отримання щодо цього консультації у спеціалістів)

визначення кола осіб, яких необхідно залучити для проведення допиту (спеціаліста, перекладача, захисника, психолога, батьків тощо)

визначення можливого способу встановлення комунікативного контакту

визначення часу, місця та режиму проведення допиту

підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення за необхідності допитуваному

визначення необхідних технічних засобів фіксації допиту та їх підготовка до роботи

складання плану допиту (переліку питань відповідно до предмета допиту) та прогнозування його перебігу та результатів

Особливості допиту підозрюваних під час виявлення факту торгівлі людьми

Ефективність допиту підозрюваного значно зростає, якщо його проводити негайно після затримання

Однією з умов якісного проведення допиту підозрюваного є його ретельна підготовка

Щодо послідовності проведення допитів підозрюваних, то спочатку необхідно допитувати тих осіб, які на думку слідчого, будуть давати правдиві показання

В окремих випадках, для якісного проведення допиту підозрюваних, при виявленні факту торгівлі людьми, існує необхідність запросити спеціаліста у галузі психології

Якщо аналізоване кримінальне правопорушення вчинене групою осіб, то проводячи допит, слідчому доцільно використовувати протиріччя і конфліктні стосунки між окремими учасниками групи

Під час проведення допиту, слідчому за допомогою спеціальних тактичних прийомів, необхідно встановити психологічний контакт з підозрюваним, створити атмосферу взаєморозуміння

Постановка питань під час проведення допиту підозрюваних осіб є важливим елементом для зібрання якнайбільшої кількості інформації про обставини кримінального правопорушення

Перелік типових питань, які необхідно з'ясувати під час допиту підозрюваних осіб

Коли, де, з ким, за чією ініціативою та за яких обставин була досягнута домовленість про продаж людей за кордон, які умови щодо цього були узгоджені та яким чином вони виконувалися, як підтримувався зв'язок з останніми, як здійснювалася оплата за вивезених за кордон осіб?

Коли, де, ким та яким чином здійснювалося «вербування», які саме способи при цьому використовувалися?

Як здійснювалося вивезення потерпілих за кордон, починаючи з оформлення необхідних для цього документів та закінчуючи переміщенням через державний кордон України

Яким чином здійснювалося «працевлаштування» потерпілих за кордоном?

Хто входив до складу злочинної групи та як здійснювався розподіл ролей між всіма співучасниками?

3.2.4. Особливості проведення допиту свідка

**Не можуть
бути допитані
як свідки**

Захисник, представник потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законний представник потерпілого, цивільного позивача у кримінальному провадженні – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника

Адвокати – про відомості, які становлять адвокатську таємницю. Нотаріуси – про відомості, які становлять нотаріальну таємницю. Священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді вірян

Медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя особи – про відомості, які становлять лікарську таємницю

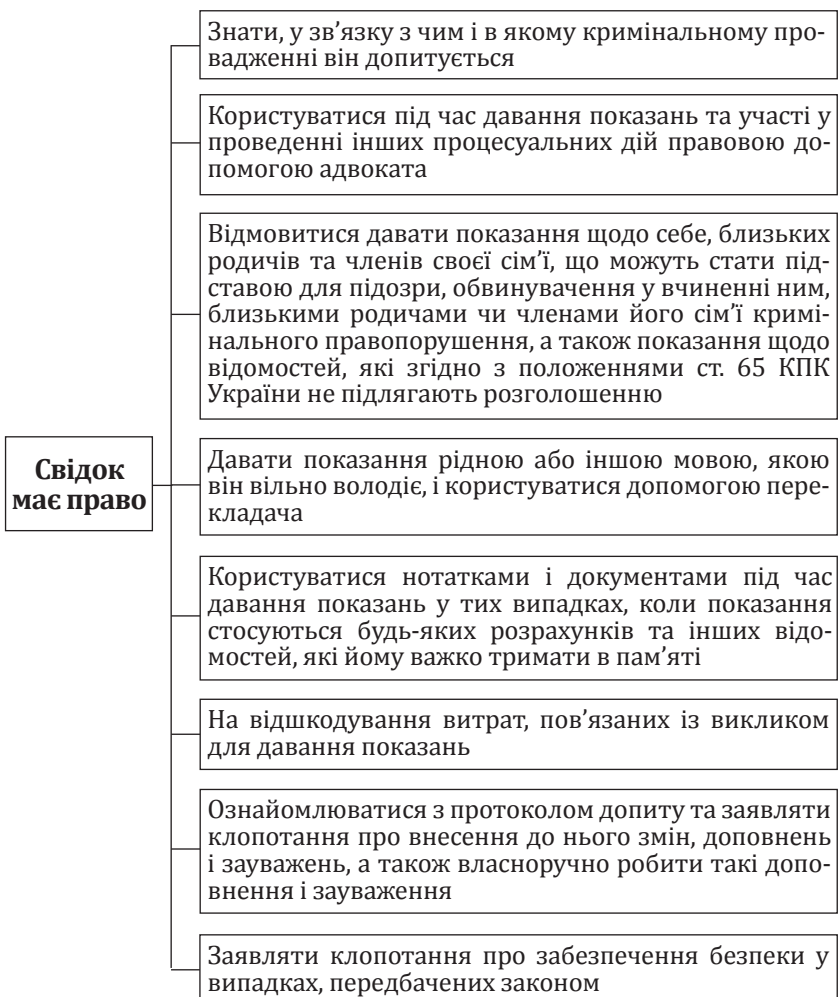
Журналісти – про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації

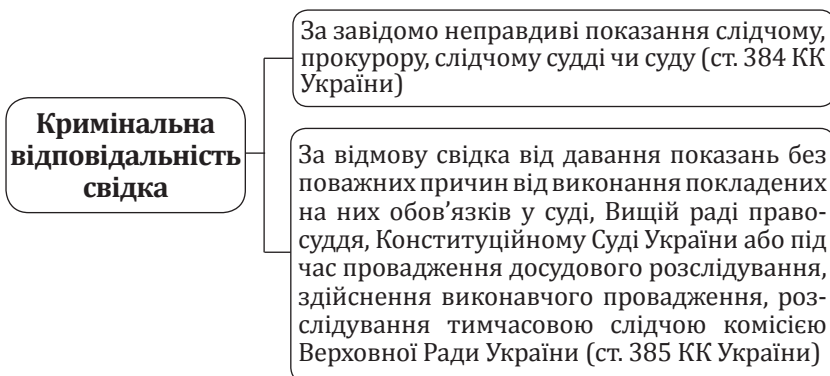
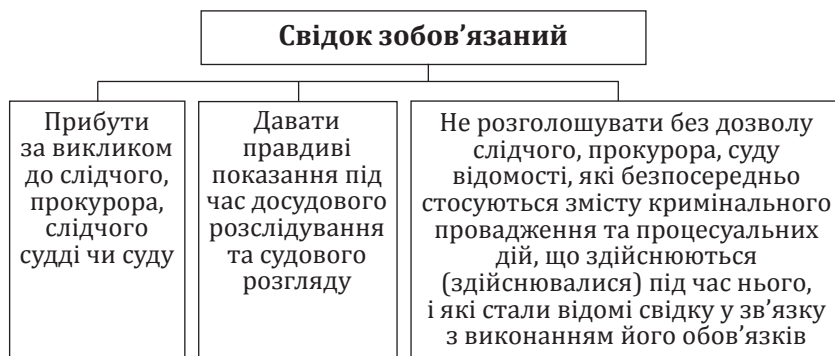
Судді та присяжні – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, за винятком випадків кримінального провадження щодо прийняття суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, ухвали

Особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення в кримінальному провадженні, – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення

Особи, до яких застосовані заходи безпеки, – щодо дійсних даних про їх особи

Особи, які мають відомості про дійсні дані про осіб, до яких застосовані заходи безпеки, – щодо цих даних

Допит свідка можна поділити на декілька етапів

Встановлення комунікативного контакту

З'ясування особи допитуваного

Роз'яснення ходу проведення допиту

Роз'яснення прав та обов'язків допитуваному

Вільна розповідь

Запитання слідчого та прокурора
і відповіді на них допитуваним

Пред'явлення доказів

Актуалізація забутого в пам'яті

Процесуальне оформлення проведеного допиту

Можна умовно згрупувати свідків у кримінальних провадженнях щодо торгівлі людьми у три групи

До першої групи свідків можна віднести осіб, які можуть підтвердити вчинення певних дій підозрюваними (обвинуваченими) щодо підготовки або вчинення ними торгівлі людьми (працівники державних органів, організацій та установ, які причетні до оформлення закордонних паспортів, інших необхідних для виїзду за кордон документів та можуть у зв'язку з цим вказати на осіб, які звертали до них щодо цього чи прохали їх про прискорення такого оформлення або у разі використання підроблених документів – про підробку таких документів тощо). Якщо при цьому йдеться про рядових працівників вказаних установ та організацій (які виконували обов'язки суто технічного характеру), під час їх допитів необхідно також з'ясувати:

- вказівки яких саме посадових осіб щодо видачі завідомо неправдивих документів вони виконували
- роль кожної з таких осіб, що були причетні до цих подій

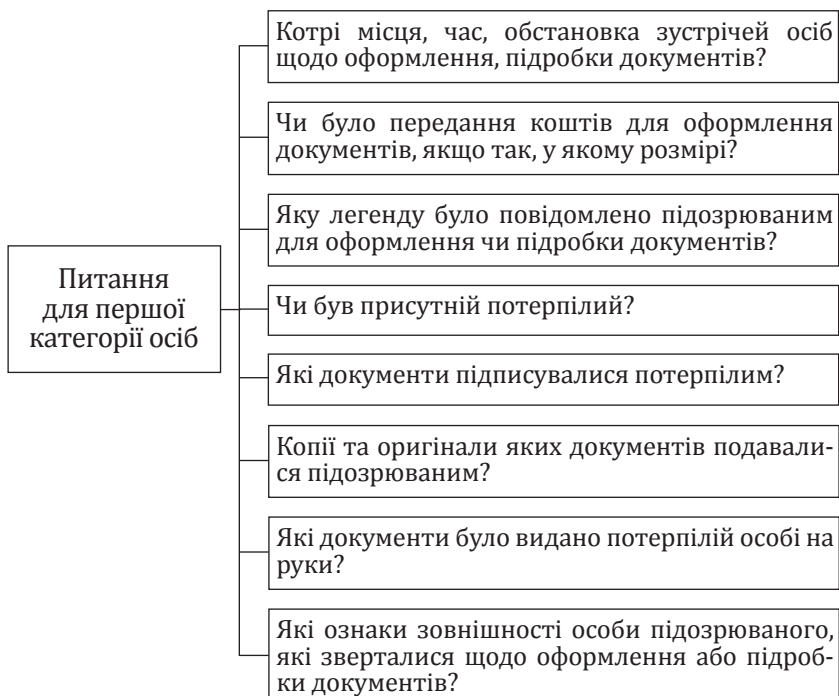
До другої групи належать свідки, які добре знають потерпілих (друзі, знайомі, співробітники, сусіди, деякі з родичів потерпілих тощо).

Важливе значення для доказування факту торгівлі людьми можуть мати показання родичів, знайомих потерпілих, яким зі слів останніх може бути відомо про те, що вони були вивезені за кордон обманним шляхом (наприклад, під виглядом працевлаштування), що їх примушували займатися проституцією шляхом застосування насильства, погроз, залучення до боргової кабали. Не виключена наявність у таких осіб переданих у зв'язку з цим потерпілими листів, записок з проханням про допомогу у поверненні в Україну, відшуканні коштів на погашення боргу тощо

Третя група – свідки, які добре знають підозрюваних (обвинувачених).

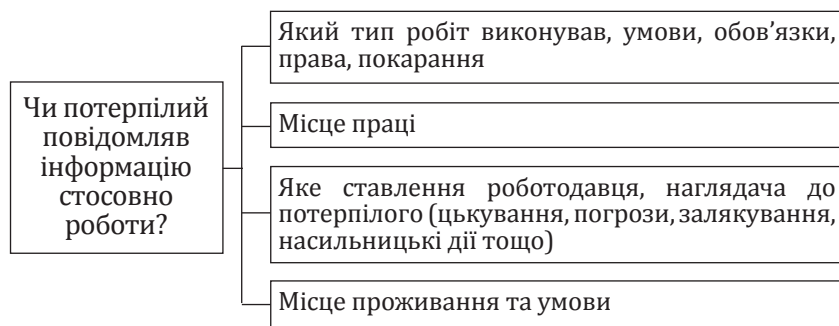
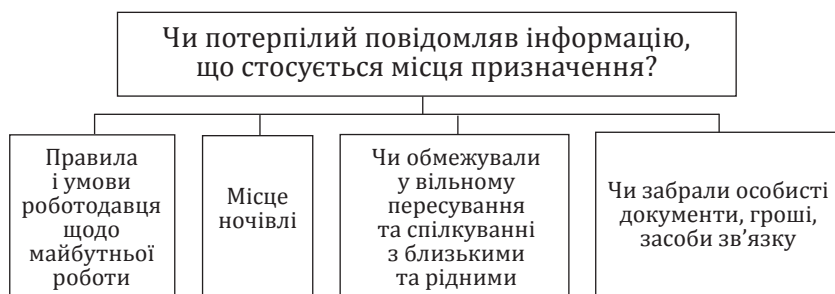
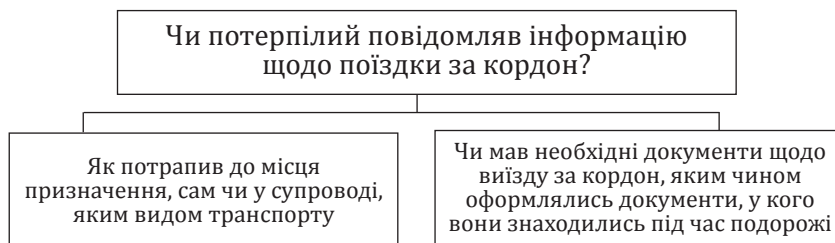
Під час допиту свідків цієї категорії варто зважати на деякі фактори, що негативно впливають на об'єктивність свідчень: родинні стосунки з підозрюваним (подружжя, батьки, брат, сестра та ін.); небажання псувати дружні стосунки (сусід, колега по роботі, близький знайомий); підкуп свідків; їх безпосереднє сприяння підозрюваному під час підготовки до вчинення кримінального правопорушення.

Питання, що з'ясовуються під час допиту осіб, що добре знають підозрюваних, мають бути спрямовані на отримання відомостей про подію кримінального правопорушення, дії підозрюваного, що передували вчиненню торгівлі людьми, особу підозрюваного. Вказані обставини з'ясовуються за допомогою таких основних питань:

Характерні питання для другої групи осіб

Питання для третьої групи осіб

У яких відносинах перебуває свідок із підозрюваним (родичі, сусіди, товариші по службі)

Дані про особу підозрюваного: анкетні; фізичні (ріст, вага, особливі прикмети); психологічні (навички, характер); інтереси та спосіб життя

Взаємовідносини свідка з підозрюваним (дружелюбні, довірливі, неприязні тощо)

Що свідку відомо про характер вчинених дій підозрюваним, якщо так, то звідки це стало йому відомо

Період злочинної діяльності підозрюваного

Що свідкові відомо про коло осіб, які брали участь на всіх етапах злочинної діяльності

Чи збиралися в його квартирі товариші, обговорюючи плани і масштаби злочинних операцій

З якими абонентами підозрюваний вів міжнародні телефонні переговори, як часто

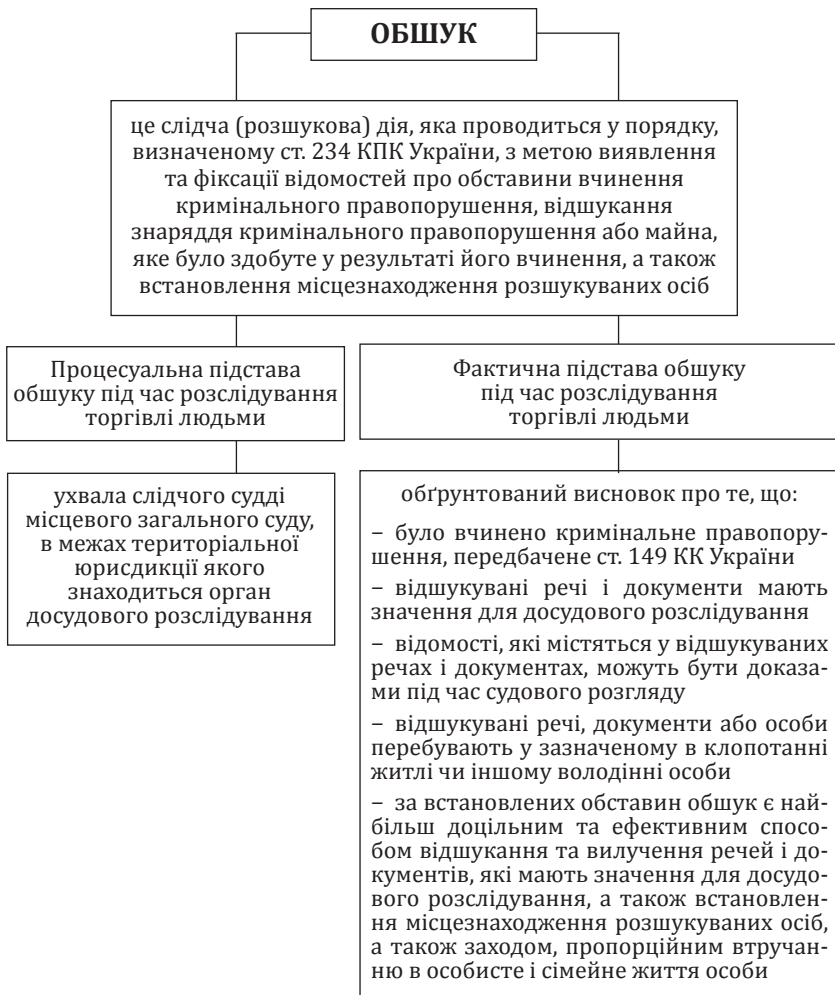
Чи має підозрюваний приятельські, ділові зв'язки з працівниками відділів у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб, правоохоронних органів, прикордонниками; якщо так, то які і з ким

Чи траплялися випадки давання будь-якій посадовій особі неправомірної вигоди для сприяння у вчиненні торгівлі людьми

Свідчення родичів, близьких і друзів підозрюваних вимагають критичної оцінки і всебічної перевірки. У зв'язку з цим слідчому важливо правильно визначити черговість виклику свідків для допиту. Насамперед слід допитати тих свідків, сумнівність яких не викликає сумнівів. Осіб, не зацікавлених у встановленні істини у провадженні, доцільно допитувати після того, як буде зібрано достатньо доказів, отриманих із достовірних свідчень інших свідків

3.3. Ситуаційні особливості тактики проведення окремих видів обшуку під час розслідування торгівлі людьми

3.3.1. Загальні положення тактики проведення обшуку під час розслідування торгівлі людьми

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

типovým є проведення обшуків у рамках тактичної операції, яка передбачає збіг у часі затримання осіб, проведення обшуків, допитів та інших невідкладних слідчих (розшукових) дій, що вимагає ефективної взаємодії та чіткої координації сил і засобів

типovým є транснаціональний характер кримінального правопорушення, що часто зумовлює необхідність співпрацювати з іноземними правоохоронними органами, залучати перекладача до слідчої (розшукової) дії тощо

типovou є доцільність проведення групових одночасних обшуків із використанням факторів раптовості та конспірації, що вимагає ефективної взаємодії та чіткої координації сил і засобів

типovou є нестача вичерпної інформації про кількість потерпілих, зв'язки у середині злочинного угруповання, місця переховування речових доказів та документів

типovou є необхідність ретельного планування обшуку у зв'язку із наявністю значної кількості тактичних ризиків:

- ризик загрози життю та здоров'ю потерпілим особам, які примусово утримуються у приміщенні, де планується проведення обшуку, особливо якщо надійшла інформація про те, що торгівля людьми здійснюється у поєднанні з насильством, яке є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства
- ризик загрози життю та здоров'ю поліцейським у зв'язку з можливістю чинити опір, зокрема збройний, чи в інший спосіб протидії законним вимогам поліцейських
- ризик знищення, пошкодження, переховування особами в житлі чи іншому володінні, які обшукуються, майна, речей, слідів і документів, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні
- ризик викриття осіб, які конфіденційно співпрацюють із поліцейськими у порядку, передбаченому ст. 275 КПК України або виконували спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації у порядку, передбаченому ст. 272 КПК України
- ризик втрати можливості внаслідок проведеного обшуку виходу на головних фігурантів (організаторів) торгівлі людьми
- ризик допущення тактичних помилок, внаслідок яких отримані докази можуть бути визнані судом недопустимими

3.3.2. Об'єкти обшуку та об'єкти пошуку під час розслідування торгівлі людьми

ТИПОВІ ОБ'ЄКТИ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

те, що підлягає примусовому обстеженню та дослідженню для виявлення, фіксації, вилучення матеріалізованої інформації про подію кримінального правопорушення та встановлення інших обставин, що мають значення для кримінального провадження

1. Житлові приміщення

- *житлові приміщення*, в яких постійно або тимчасово утримуються потерпілі особи для подальшої експлуатації у значенні примітки 1 ст. 149 КК України
- *житлові приміщення* щодо яких надійшла оперативна інформація про те, що вони є безпосереднім місцем експлуатації осіб у значенні примітки 1 ст. 149 КК України
- *житлові приміщення*, які є у власності підозрюваних осіб, які орендовані підозрюваними особами та/або в яких вони проживають
- *житлові приміщення* щодо яких надійшла оперативна інформація про те, що вони використовуються для ділових зустрічей членів злочинних груп, зберігання певних речей та документів, що мають значення для розслідування

2. Нежитлові приміщення

- *нежитлові приміщення*, в яких утримуються постійно або тимчасово потерпілі особи (не зважаючи на непридатність та непристосованість таких приміщень для такого проживання) для експлуатації у значенні примітки 1 ст. 149 КК України
- *нежитлові приміщення*, які офіційно є робочим місцем підозрюваних осіб (службові кабінети, приміщення підприємств, установ, організацій)
- *нежитлові приміщення*, які є фактивним робочим місцем підозрюваних осіб та/або орендовані офіси зареєстрованих суб'єктів господарської діяльності, фактична діяльність яких спрямована на вербування осіб (шлюбні агентства, туристичні агентства, рекрутаційні центри, бюро роботодавців тощо)
- *нежитлові приміщення* щодо яких надійшла оперативна інформація про те, що вони є безпосереднім місцем експлуатації осіб у значенні примітки 1 ст. 149 КК України
- *нежитлові приміщення* щодо яких надійшла оперативна інформація про те, що вони використовуються для зберігання певних речей та документів, що мають значення для розслідування

3. Ділянки відкритої місцевості, які є безпосереднім місцем експлуатації осіб у значенні примітки 1 ст. 149 КК України та/або вони використовуються для зберігання певних речей та документів, що мають значення для розслідування

4. Особи, які перебувають у приміщенні чи іншому володінні під час обшуку

5. Транспортні засоби

транспортні засоби

щодо яких надійшла оперативна інформація про те, що вони використовуються для переміщення, переховування осіб для їх експлуатації у значенні примітки 1 ст. 149 КК України

транспортні засоби

щодо яких надійшла оперативна інформація про те, що вони використовуються для зберігання певних речей та документів, що мають значення для розслідування

Увага! Відмінність між «транспортним засобом – об'єктом обшуку» і «транспортним засобом – об'єктом пошуку» полягає в тому, що у першому випадку ми точно знаємо про перебування автомобіля у певному місці і плануємо його обшукати (про що є пряма вказівка в ухвалі слідчого судді), у другому випадку – мета обшуку полягає саме у виявленні автомобіля, оскільки точні дані про його локалізацію та/або ідентифікаційні дані відсутні.

ТИПОВІ ОБ'ЄКТИ ПОШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

це те, що планується відшукати, виявити, знайти
у межах об'єкта обшуку

1. Знаряддя і засоби вчинення кримінального правопорушення:

предмети, які спеціально виготовлені для вчинення кримінальних правопорушень

- матеріальні об'єкти, які використовувалися для вербування осіб залежно від способу (обман, шантаж, використання уразливого стану тощо)
- матеріальні об'єкти, які використовувалися для реклами послуг, під якими замаскована торгівля людьми, підтверджують факт розміщення реклами у ЗМІ, мережі Інтернет, соціальних мережах тощо
- матеріальні об'єкти, які використовувалися для вчинення насильницьких дій щодо потерпілої особи у випадку, коли торгівля людьми здійснюється у поєднанні з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства
- матеріальні об'єкти, які засвідчують певну форму експлуатації (наприклад, відеообладнання для експлуатації у порнобізнесі; медичне обладнання для вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди тощо)
- комп'ютерна техніка, носії цифрової інформації, флешнакопичувачі USB, мобільні телефони, на яких збережено інформацію, що має значення для кримінального провадження (зокрема, електронне листування, відеофайли, інші дані)

предмети, зберігання чи використання яких заборонено або потребує спеціального дозволу (ліцензії) (зброя, наркотики тощо)

2. Предмети, що зберегли на собі сліди кримінального правопорушення (одяг чи взуття потерпілої особи у транспортному засобі, сліди крові та інші біологічні сліди, якщо було викрадення і потерпіла особа чинила опір, мікроволокна, частки ґрунту тощо)

3. Предмети, отримані як наслідок злочину (гроші чи цінності, які здобуті злочинним шляхом; майно та документи, що належить потерпілій особі тощо)

4. Інші предмети, що виступають засобом для встановлення обставин, що входять до предмету доказування (фотознімки, записні книжки, банківські картки, мобільні телефони, ноутбуки, цифрові носії інформації тощо)

5. Документи

предмети, які спеціально виготовлені для вчинення кримінальних правопорушень

- оригінальні документи, що посвідчують особу (паспорти, ідентифікаційні картки, свідоцтва про народження, нотаріально засвідчені дозволи на виїзд дитини), неправомірно вилучені у потерпілої особи
- підроблені документи, що посвідчують особу (паспорти, ідентифікаційні картки, свідоцтва про народження, нотаріально засвідчені дозволи на виїзд дитини) для забезпечення переміщення через кордон
- установчі документи суб'єкта господарської діяльності, що надає фактивні послуги
- оригінальні та/або підроблені документи про працевлаштування
- оригінальні та/або підроблені проїзні документи
- документи, які відображають стан рахунків, оплату послуг, облік грошових коштів, утримання житлового приміщення, зокрема оплату комунальних послуг тощо
- документи, які дозволяють в подальшому здійснити арешт активів та конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом
- документи, зокрема графічного характеру, що використовувалися для шантажу під час вербування
- документи, які підтверджують експлуатацію особи у значенні примітки 1 ст. 149 КК України

6. Особи, які розшукуються

7. Транспортні засоби, які використовувалися під час викрадення, переміщення осіб, а також як місце передачі грошових коштів за особу чи експлуатації особи

3.3.3. Класифікація обшуків під час розслідування торгівлі людьми

КЛАСИФІКАЦІЯ ОБШУКІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Залежно від характеру об'єкта обшуку, обшук поділяють на такі види:

- обшук житлових приміщень
- обшук нежитлових приміщень
- обшук відкритих ділянок місцевості
- обшук особи, її тіла та одягу
- обшук транспортних засобів

Залежно від послідовності проведення:

- первинний (об'єкт обшуку обстежується вперше)
- повторний (об'єкт обшуку обстежується вдруге, оскільки первинний обшук проводився за несприятливих умов, не було обстежено усі частини приміщення, транспортного засобу тощо)

Залежно від кількості обшуків:

- одиночний (в одному кримінальному провадженні один об'єкт обшуку обстежується однією слідчо-оперативною групою поліцейських)
- груповий (в одному кримінальному провадженні декілька об'єктів обшуку одночасно обстежуються декількома слідчо-оперативними групами поліцейських)

3.3.4. Типові слідчі ситуації обшуку під час розслідування торгівлі людьми

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Залежно від присутності особи, житло чи інше володіння якої обшукується:

- обшук у присутності особи, житло чи інше володіння якої обшукується, та яка підозрюється у вчиненні торгівлі людьми
- обшук за відсутності особи, житло чи інше володіння якої обшукується, та яка підозрюється у вчинення торгівлі людьми

Залежно від наявності фактора протидії органам досудового розслідування:

- добровільна видача об'єктів пошуку, вказаних в ухвалі слідчого судді
 - відмова від добровільної видачі об'єктів пошуку, вказаних в ухвалі слідчого судді
- водночас добровільна видача речей, грошей, документів може бути пов'язана з наступними чинниками:

бажання видати тільки частину об'єктів, щоб уникнути виявлення більш значної частини (наприклад, грошей, отриманих від торгівлі людьми)

бажання видати частину об'єктів, щоб запобігти виявленню та вилученню інших об'єктів, що доведуть причетність до вчинення інших кримінальних правопорушень (наприклад, холодна та вогнепальна зброя, наркотичні засоби, підроблені документи тощо)

Залежно від лінії поведінки особи, житло чи інше володіння якої обшукується:

- слідча ситуація активної допомоги (характерна добровільна видача об'єктів)
- слідча ситуація нейтральної поведінки (характерна відмова від спілкування з працівниками поліції, особа демонструє свою байдужість)
- слідча ситуація активної протидії (характерні дії, що перешкоджають пошуковим діям, особа не виконує законних вимог працівників поліції, зневажливо висловлюється, знищує об'єкти, що можуть бути доказами)

Залежно від способу зберігання об'єкта пошуку:

- об'єкт пошуку сховано у сейфах, тайниках, у недоступних місцях
- об'єкт пошуку зберігається відкрито без будь-яких змін якостей
- об'єкт пошуку видозмінено або знищено

3.3.5. Алгоритм дій поліцейських під час проведення обшуку

АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА ПІДГОТОВЧОМУ ЕТАПІ ОБШУКУ

До отримання ухвали слідчого судді

- аналіз наявної інформації у кримінальному провадженні
- підготовка клопотання слідчому судді у відповідності до вимог ч. 3 ст. 234 КПК України
- отримання ухвали слідчого судді

Після отримання ухвали слідчого судді

- складення детального плану проведення обшуку
- визначення мети, місця та виду обшуку
- визначення часу обшуку, що залежить від оцінки таких чинників:
 - необхідне негайне проведення обшуку з метою врятування осіб, фіксації доказової інформації
 - можливе відкладення обшуку з метою використання оперативної інформації для викриття та/або підриву протиправної діяльності злочинної групи, встановлення каналів постачання «живого товару»
 - можливе відкладення обшуку з метою використання оперативної інформації для встановлення осіб, які здійснюють управління, керівництво злочинною групою, отримують дохід від торгівлі людьми
 - необхідне проведення обшуку, оскільки використання оперативної інформації в рамках проактивного розслідування не дало змоги реалізувати цілі (викриття усіх співучасників, підризу протиправної діяльності), а подальше відкладення обшуку може негативно вплинути на збереження доказової інформації
- збір інформації про об'єкт обшуку
 - з яких структурних частин складається приміщення
 - які є входи/виходи, що розташовано на даху будівлі
 - чи обладнано приміщення ґратами, чи є охоронні собаки
 - чи існують тактичні ризики втечі осіб та/або знищення речових доказів, слідів та документів тощо)

– збір інформації про осіб, які ймовірно перебуватимуть на обшуку (їхня кількість, статус (співучасники кримінального правопорушення, потерпілі особи, розшукувані особи тощо), можливість чинити опір законним діям працівникам поліції, наявність дітей, наявність осіб різної статі, що передбачає залучення у склад слідчо-оперативної групи членів та понятих відповідної статі тощо)

– визначення лінії поведінки на місці обшуку, застосування тактичних прийомів

– забезпечення фактору раптовості обшуку (вжиття заходів щодо недопущення можливості знищення, пошкодження слідів, речей та документів, переховування грошей, здобутих злочинним шляхом, переміщення або впливу на потерпілих осіб, щоб приховати злочинну діяльність тощо)

– забезпечення фактору конспіративності обшуку (вжиття заходів щодо недопущення витоку інформації про планування обшуків)

– забезпечення фактору одночасності обшуків у випадку проведення групових обшуків у кримінальному провадженні у різних місцях, забезпечення координації та зв'язку між групами

– визначення кола учасників обшуку, прийняття рішень щодо залучення додаткових сил і засобів, зокрема з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів (інспекторів-криміналістів, спеціалістів у сфері комп'ютерних технологій тощо); для проведення особистого обшуку осіб певної статі – учасників слідчо-оперативної групи та понятих тієї самої статі; для надання невідкладної допомоги малолітнім дітям, які стали потерпілими – психологів; для здійснення перекладу у випадках, коли обшук проводиться в особи, яка не володіє українською мовою – перекладача тощо)

– визначення криміналістичних технічних засобів, які планується використати під час обшуку

- засоби фотофіксації, аудіо- та відеозапису проведення слідчої (розшукової) дії, зарядних пристроїв, запасних відеокамер, носіїв інформації;
- засоби відкривання замикаючих пристроїв
- засоби обстеження важкодоступних місць
- засоби додаткового освітлення
- засоби упакування об'єктів
- засоби демонстрації аудіо- та відеозапису учасникам після завершення слідчої (розшукової) дії
- засоби виготовлення другого примірника протоколу обшуку, яка має бути надана особі, житло чи інше володіння якої обшувалось тощо

– вирішення питання щодо транспортування учасників групи, що проводить обшук, до місця проведення слідчої (розшукової) дії, а також за необхідності транспортування осіб (співучасників кримінального правопорушення, потерпілих осіб, зокрема дітей) з місця проведення слідчої (розшукової) дії до територіального органу поліції

– оцінка тактичних ризиків під час проведення обшуку та вжиття заходів щодо недопущення негативних наслідків

АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА РОБОЧОМУ ЕТАПІ ОБШУКУ

- вжиття належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені; незалежно від стадії проведення обшуку слідчий, прокурор, інша службова особа, яка бере участь у проведенні обшуку, зобов'язані допустити на місце його проведення захисника чи адвоката, повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями ст. 50 КПК України
- повідомлення усім учасникам про початок проведення обшуку та інші дані, які відображаються у вступній частині протоколу (дата, місце, час, залучені особи), роз'яснюються права та обов'язки, а також повідомляється про безперервне аудіо- та відеозапису фіксування обшуку за допомогою відповідної техніки (вказується тип, марка, модель, додаткові дані за необхідності) на відповідні носії (вказується тип, марка, обсяг пам'яті тощо)
- пред'явлення особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, ухвали і надання їй копії; у разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали має бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи
- оголошення заборони будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що перешкоджають проведенню обшуку
- пропозиція особі, яка володіє житлом чи іншим володінням добровільно надати об'єкти пошуку, вказані в ухвалі слідчого судді
- обстеження місця одним із криміналістичних методів (ексцентричний, концентричний, фронтальний, секторний) при цьому відкриваються закриті приміщення, сховища, речі, якщо особа, присутня під час обшуку, відмовляється їх відкрити або обшук здійснюється за відсутності осіб
- проведення вимірювання, фотографування, складаються плани і схеми, виготовлення графічних зображень обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовлення відбитків та зліпків, огляд і вилучення документів, які мають значення для кримінального провадження
- за рішенням слідчого чи прокурора проведення обшуку осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження
- фіксування ходу та результатів обшуку у відповідному протоколі

АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА ЗАВЕРШАЛЬНОМУ ЕТАПІ ОБШУКУ

- належне упакування вилучених об'єктів
- завершення фіксації обшуку у відповідному протоколі
- надання протоколу для ознайомлення учасникам, запис про відсутність/наявність скарг, зауважень чи доповнень, підписання протоколу учасниками
- надання фонограми аудіо- та відеозапису обшуку для ознайомлення учасникам, аудіо- та відеозапис про відсутність/наявність скарг, зауважень чи доповнень учасників обшуку
- вручення другого примірника протоколу обшуку разом із доданим до нього описом вилучених документів та тимчасово вилучених речей (за наявності) особі, у якій проведено обшук, а в разі її відсутності – повнолітньому членові її сім'ї або його представникові; під час проведення обшуку на підприємстві, в установі або організації другий примірник протоколу вручається керівнику або представникові підприємства, установи або організації
- забезпечення схоронності майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливості доступу до нього сторонніх осіб

Увага! Працівниками поліції необхідно взяти невідкладні заходи щодо забезпечення надання медичної, психологічної, юридичної, соціальної, інформаційної допомоги потерпілим, особливо малолітнім та неповнолітнім особам, забезпечення їх захисту від протиправного впливу підозрюваних осіб.

3.3.6. Тактичні особливості обшуку транспортних засобів під час розслідування торгівлі людьми

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБШУКУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

- обшук транспортних засобів передбачає примусове обстеження будь-якого транспортного засобу, який є у приватному володінні особи, яка підозрюється у вчиненні торгівлі людьми
- обшук легкового автомобіля варто розпочинати з багажника (там можуть зберігатися особисті речі потерпілих осіб, документи, їхні біологічні сліди, що підтверджує факт перебування, гроші та інші цінності, заборонені в обігу предмети)
- у багажнику перевіряються валізи з інструментами, запасне колесо, інші предмети, у салоні знімаються килими, настили, чохла для виявлення схованок для зберігання грошей, документів, далі перевіряються місця між сидіннями і спинками, знімається аудіоапаратура
- механізми і деталі, що розташовані в автомобілі під днищем, доцільно досліджувати після підняття транспортного засобу або на спеціальній естакаді
- в останню чергу здійснюються пошукові дії під капотом
- для більшої ефективності та оперативності роботи поліцейських, обшук автотransпортних засобів доцільно проводити за участю спеціаліста-автотехніка, а також спеціаліста, що здійснює безпосередню відеофіксацію процесуальної дії
- якщо разом із обшуком транспортного засобу проводиться обшук особи, то її необхідно поставити обличчям до стіни чи автомобіля під кутом 45° з широко розставленими ногами і розведеними руками для зменшення стійкості
- обшук особи рекомендується проводити у певній послідовності – зверху донизу від головного убору до взуття, від верхнього одягу до натільної білизни

3.4. Тактичні особливості використання спеціальних знань під час розслідування торгівлі людьми

3.4.1. Загальні положення використання спеціальних знань під час розслідування торгівлі людьми

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

**Процесуальна форма –
проведення судової експертизи**

Судова експертиза –
це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду (ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 у редакції від 01.01.2019)

Предмет судової експертизи –
факти, які можна встановити за допомогою спеціальних знань у конкретній галузі науки (питання, поставленні експерту для вирішення)

Об'єкти судової експертизи –
зібрані і надані експерту уповноваженим суб'єктом матеріальні носії доказової інформації, які є джерелом одержання доказів в результаті використання спеціальних знань

Непроцесуальна форма –
застосування спеціальних знань спеціалістом, слідчим, прокурором, іншими уповноваженими особами під час розслідування злочинів (ідентифікація особи за документом, підготовка графічних додатків до протоколів слідчих (розшукових) дій, використання даних криміналістичної реєстрації тощо)

**Процесуальна підстава
судової експертизи
під час розслідування торгівлі
людьми –**
ухвала слідчого судді чи суду, надана за клопотанням сторони кримінального провадження

**Фактична підстава підстава
судової експертизи під час
розслідування торгівлі
людьми –**
необхідність застосування спеціальних знань для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження

Завдання судової експертизи –
– ідентифікаційні
– класифікаційні
– ситуаційні
– діагностичні

Увага! Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз.

3.4.2. Класифікація судових експертиз під час розслідування торгівлі людьми

КЛАСИФІКАЦІЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

за послідовністю проведення експертизи

- *первинні* – експертизи, коли об'єкти досліджуються вперше;
- *повторні* – експертизи, під час проведення яких досліджуються ті самі об'єкти і вирішуються ті самі питання, що й під час проведення первинної (попередніх) експертизи (експертиз);

за обсягом дослідження

- *основні* – експертизи, коли на вирішення експерту формулюється перелік основних питань щодо об'єкта, які потребують першочергового вирішення;
- *додаткові* – експертизи, якщо для вирішення питань щодо об'єкта, який досліджувався під час проведення первинної експертизи, необхідно провести додаткові дослідження або дослідити додаткові матеріали (зразки для порівняльного дослідження, вихідні дані тощо), які не були надані експертові під час проведення первинної основної експертизи

за колом суб'єктів, які проводять експертизу

- *одноособові* – експертизи, які проводяться одним експертом, який є фахівцем в одній галузі спеціальних знань;
- *комісійні* – експертизи, які проводиться двома чи більшою кількістю експертів, що мають кваліфікацію судового експерта за однією експертною спеціалізацією (фахівцями в одній галузі знань). Комісія експертів може утворюватися органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), або керівником експертної установи;
- *комплексні* – експертизи, що проводяться декількома суб'єктами із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання)

Увага! Див. детальніше: Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 22.02.2019).

3.4.3. Типові судові експертизи під час розслідування торгівлі людьми

П.н.	Вид судової експертизи	Об'єкти	Типові питання
1. Криміналістична експертиза			
1.1.	Почеркознавча	Рукописні тексти, обмежені за обсягом рукописні записи (буквенні та цифрові) і підписи, вилучені під час обшуку чи огляду (боргові та інші розписки, договори з підписами, робочі записи обліку грошових коштів, здобутих злочинним шляхом тощо)	Чи виконано рукописний текст (рукописні записи) у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) певною особою? Чи виконані рукописні тексти (рукописні записи) у документі (документах) (назва документа та його реквізити, графа, рядок) однією особою? Чи виконано підпис від імені особи (прізвище, ім'я, по батькові особи, від імені якої зазначено підпис) у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) тією особою, від імені якої він зазначений, чи іншою особою? Чи виконано рукописний текст у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) під впливом збиваючих факторів (природних, штучних)? Чи виконано підпис від імені особи (прізвище, ім'я, по батькові особи, від імені якої зазначено підпис) у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) під впливом збиваючих факторів (природних, штучних)? Чи перебувала особа, яка виконала рукописний текст документа (назва документа та його реквізити, графа, рядок), у незвичайному стані?

1.2.	Технічна експертиза документів	Документи, що посвідчують особу, документи, що дають право на перетин кордону, проїзні документи, договори про працевлаштування, установчі документи фіктивних фірм, бюро тощо	Чи вносились у текст документа зміни? Якщо вносилися, то яким чином (підчистка, дописка, травлення, виправлення тощо) і який зміст первинного тексту? Чи була заміненна в документі фотокартка? Чи замінювались у документі аркуші? Яким чином виконаний підпис від імені особи (прізвище, ім'я, по батькові), текст документа (за допомогою технічних засобів чи писальним приладом)? Чи становили раніше одне ціле надані на експертизу частини документа? Чи виготовлено наданий документ шляхом монтажу за допомогою комп'ютерної або копіювально-розмножувальної техніки? Який тип принтера (копіювального апарата, багатофункціонального пристрою), на якому виготовлений наданий документ? Чи виготовлено наданий документ за допомогою принтера (копіювального апарата, багатофункціонального пристрою), зразки друку якого надані для порівняльного дослідження? Яким способом нанесений відтиск печатки (штампа, факсиміле)? Чи нанесено відтиск печатки (штампа, факсиміле) в цьому документі наданою печаткою (штампом, факсиміле)? Чи нанесено відтиск печатки (штампа, факсиміле) в наданому документі печаткою (штампом, факсиміле), експериментальні та вільні зразки відтисків якої (якого) надані для порівняльного дослідження? Чи нанесено відтиск печатки (штампа, факсиміле) в наданих документах однією і тією самою печаткою (штампом, факсиміле)? Чи нанесений відтиск печатки (штампа) у той час, яким датований документ?
------	--------------------------------	--	---

1.3.	Трасологічна, дактилоскопічна	Дактилоскопічні сліди, залишені потерпілими особами під час їх викрадення та/або перевезення, вилучені під час огляду, обшуку транспортних засобів, приміщень. Дактилоскопічні сліди невстановлених співучасників злочину, залишені на документах, інших предметах	Чи є на об'єкті сліди рук? Чи придатні ці сліди для ідентифікації особи? Чи залишені сліди рук конкретною (однією) особою? Чи залишені однією особою сліди рук, вилучені в різних місцях?
1.4.	Фототехнічна	Фотознімки, кінофільми та відеозаписи, які містять відображення експлуатації особи, зокрема у порнобізнесі. Фото- та кіноапаратури, фотознімки, кінофільми, фото- та кіноматеріали, вилучені під час огляду, обшуку	Який вид зйомки використовувався для виготовлення цього фотознімка (натурний, репродукційний, комбінований)? Чи виготовлено цей знімок із застосуванням фотомонтажу? При якому освітленні (природному або штучному) проводилась зйомка? Чи використовувались під час виготовлення фотознімка ті чи інші технічні прийоми (глянсування, ретушування, тонування тощо)? Які дата і час виготовлення фотознімка та дата і час його редагування?
1.5.	Відео-, звукозапису	Оригінальна фонограма запису розмов, зокрема висловлених погроз насильством, шантажу, обману потерпілої особи, а також виготовлені матеріали порнографічного характеру у випадку експлуатації	Чи за допомогою цього технічного пристрою (відеомагнітофона, диктофона, відеокамери, спеціального засобу тощо) зафіксовані відеофонограма (фонограма) та її фрагменти? За допомогою одного чи декількох технічних пристроїв зафіксовані конкретні фрагменти відеофонограми (фонограми)? Чи є надана відеофонограма (фонограма) оригіналом чи копією? Чи проводився запис відеофонограми (фонограми) безперервно?

		потерпілої особи в такий спосіб; оригінальний пристрій, яким фонограма зафіксована, додаткове обладнання	Чи зазнавала змін надана відеофонограма (фонограма)? Чи одночасно проводився запис відеозображення та звуку у відеофонограмі та чи відповідає зміст відеозображення запису звуку? За допомогою одного чи декількох технічних пристроїв зафіксовані конкретні фрагменти відеофонограми (фонограми)? Які відеофонограми (фонограми) містять ділянку видаленої інформації технічного пристрою (цифрового диктофона, змінного носія інформації, іншого пристрою відео-, звукозапису тощо)? Чи можливо відновити в повному обсязі або частково відеофонограму (фонограму) із змінного носія інформації? Чи брали перелічені особи участь у зафіксованій на фонограмі розмові та які конкретно слова та фрази ними промовлені? Скільки осіб брало участь у зафіксованій на фонограмі розмові?
1.6.	Матеріалів, речовин та виробів	Змиви з рук, предмети одягу підозрюваного, грошові кошти чи інші цінності з нашаруванням спеціальних хімічних речовин, вилучені під час тактичної операції під час фіксації факту передачі грошових коштів чи інших цінностей за «живий товар», а також контрольні зразки	Яка природа речовини, наданої на дослідження? Чи є нашарування спеціальних хімічних речовин на предметах-носіях (грошових купюрах, змивах з рук тощо)? Чи мають надані речовини спільну родову належність?

1.7.	Молекулярно-генетична	Біологічні сліди людини, вилучені з місць	Чи є на вилученому та наданому на дослідження об'єкті кров людини, якщо так, то які генетичні ознаки виявленої крові? Чи збігаються генетичні ознаки виявленої крові з генетичними ознаками зразків букального епітелію Х, чи належать іншій особі? Чи є на вилученому та наданому на дослідження об'єкті клітини з ядрами, якщо виявлено клітини, то які генетичні ознаки (генетичні профілі) виявлених клітин? Чи збігаються генетичні ознаки (генетичні профілі) виявлених клітин з генетичними ознаками зразків букального епітелію Х, чи належать іншій особі?
------	-----------------------	---	---

2. Інженерно-технічна експертиза

2.1.	Комп'ютерно-технічна	Комп'ютерний носій, а за потреби комп'ютерний блок (комплекс комп'ютерних засобів, до складу якого входить досліджуваний носій), вилучені під час огляду, обшуку	Чи міститься на цьому носії інформація стосовно (зазначити, яка інформація цікавить) і у якому вигляді? Чи містить носій досліджуваного комп'ютера інформацію про певні (зазначити, які саме) дії користувача? Чи піддавався досліджуваний накопичувач певним процедурам з метою знищення інформації? Чи могла бути створена зазначена інформація на цьому комп'ютері чи вона перенесена з іншого носія? Яким чином інформація (зазначити, яка саме) перенесена до досліджуваного комп'ютера (носія)? Яка технологія та хронологія створення електронного документа (зазначити електронний документ та певний зміст)? Які атрибути (час друку, редагування, створення, видалення тощо) файлів, що містять інформацію стосовно... (зазначити зміст)? Чи містить накопичувач інформації досліджуваного комп'ютера певне (зазначити, яке саме: встановлене, не встановлене) програмне забезпечення?
------	----------------------	--	--

3. Психологічна експертиза			
3.1.	Психологічна	Психічно здорові особи (як правило, потерпілі від злочину). Доцільно проводити дослідження для встановлення факту використання уразливого стану потерпілої особи у розумінні примітки 2 ст. 149 КК України, оцінки показань малолітніх, неповнолітніх потерпілих тощо.	Які індивідуально-психологічні особливості має підекспертна особа? Чи є ситуація, що досліджується за справою, психотравмувальною для особи (прізвище, ім'я та по батькові)? Якщо так, то чи завдані особі (прізвище, ім'я та по батькові) страждання (моральна шкода)? Чи спричинені особі (прізвище, ім'я та по батькові) страждання (моральна шкода) за умов ситуації (зазначаються умови ситуації), що досліджуються у справі? Якщо особі (прізвище, ім'я та по батькові) завдані страждання (моральна шкода), який можливий розмір становить грошова компенсація за завдані страждання (моральну шкоду)? Чи спроможна підекспертна особа з урахуванням її вікових особливостей, емоційного стану, індивідуально-психологічних властивостей, рівня розумового розвитку та умов мікросоціального середовища (залежність, погроза, омана тощо) усвідомлювати реальний зміст власних дій та повною мірою свідомо керувати ними і передбачати їх наслідки? Чи здатна підекспертна особа з урахуванням її емоційного стану, індивідуально-психологічних особливостей та рівня розумового розвитку правильно сприймати обставини, що мають значення у справі, і давати про них відповідні показання? Чи здатна підекспертна особа, зважаючи на рівень її розумового розвитку, індивідуально-психологічні особливості й емоційний стан, правильно розуміти характер та значення скоюваних з нею дій та здійснювати опір (у справах про статеві злочини)? Чи здатна підекспертна особа з урахуванням рівня її розумового розвитку та індивідуально-психологічних особливостей розуміти

			характер і фактичний зміст власних дій, керувати ними та передбачати їх наслідки? Чи має підекспертна особа відхилення у психічному розвитку, які не є виявами психічного захворювання? Якщо має, то якими саме є ці ознаки? Чи вплинули (і яким чином) індивідуальні властивості психічних процесів підекспертної особи (зазначити залежно від того, що має значення у справі: пам'ять, увага, сприймання, мислення, особливості емоційних реакцій) чи функціонування сенсорних процесів (зір, слух, нюх тощо) на адекватність сприйняття нею особливостей та змісту ситуації (зазначити наявні ознаки ситуації, що досліджується у справі), на їх відтворення у показаннях? Чи формувалась у потерпілих стан психологічної омани щодо цілей організації? Чи спонукались потерпілі до певної поведінки (вказати, якої саме)?
4. Мистецтвознавча експертиза			
4.1.	Мистецтвознавча	Друкована продукція, аудіо- та відеозаписи, фотографії, вилучені під час огляду, обшуку	Чи містяться на наданому носії інформації твори, що пропагують культ насильства та жорстокості? Чи є наданий на дослідження твір автентичним? Чи належить наданий на дослідження предмет до культурних цінностей, що мають художнє, історичне, етнографічне, наукове або інше значення? Чи має інформація, що міститься на наданих на дослідження носіях інформації, порнографічний характер? Чи належать надані на дослідження предмети до продукції порнографічного характеру? Чи мають місце в наданому на дослідження творі (літературному, кінематографічному, театральному, видовищному) сцени порнографічного характеру? Чи належить інформація, що міститься на наданих на дослідження носіях, до дитячої порнографії?

5. Медичні експертизи			
5.1.	Експертиза тілесних ушкоджень	Потерпіла особа, до якої застосовувалось насильство або у випадку, коли експлуатація полягала у вилученні органів, проведенні дослідів над людиною без її згоди	Який характер ушкодження є у потерпілого, їх локалізація, ступінь тяжкості, чим і коли вони заподіяні? У результаті якого виду травматичної дії (предмета) могли бути спричинені виявлені ушкодження? Які характеристики мав травмуючий чинник (предмет)? Який безпосередній механізм (механізми) заподіяння ушкоджень? Яка давність заподіяння ушкоджень? Який ступінь тяжкості заподіяних потерпілому тілесних ушкоджень? Чи могли заподіяні ушкодження утворитись за обставин, викладених у постанові про призначення експертизи? Чи міг потерпілий заподіяти сам собі ушкодження, чи вони могли бути заподіяні тільки іншою особою?
5.2.	Експертиза статевих станів	Потерпіла особа у випадках, коли експлуатація полягала у примусовій вагітності або примусовому перериванні вагітності	Чи досягла обстежувана статевій зрілості? Чи були у обстежуваної вагітності та пологи; якщо так, то коли? Чи є зв'язок між припиненням вагітності і травмою; якщо так, то який – прямий чи непрямий? Чи мало місце штучне припинення вагітності?

Увага! Перелік експертиз не є вичерпний. У кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами торгівлі людьми, можуть бути проведені інші види експертиз (експертизи зброї (вогнепальної, холодної), вибухових пристроїв, наркотичних засобів, виявлених під час оглядів, обшуків, психіатричні експертизи тощо). Ширшим може бути коло питань, які вирішуються експертом.

Див. детальніше: Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 22.02.2019).

Список джерел та літератури

1. Андрієнко М. І., Василичук В. І., Чернявський С. С. Виявлення та запобігання торгівлі жінками з метою сексуальної експлуатації: метод. рек. К.: Кандиба Т. П., 2015. 87 с.
2. Биленчук П. Д., Еркенов С. Е., Кофанов А. В. Транснациональная преступность: состояние и трансформация: учеб. пособие. К.: Атика, 1999. 272 с.
3. Благута Р. І., Гарасимів О. І., Дуфенюк О. М. Криміналістика: підручник / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 948 с.
4. Борисенко Р. В. Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях про торгівлю людьми з метою трудової експлуатації. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 2. Т. 4. 2014. С.71–77.
5. Буреш І. В. Теоретичні та практичні питання взаємодії правоохоронних органів під час розкриття злочинів у сфері протидії торгівлі людьми. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 20. К. С. 148–152.
6. Василичук В. І., Дубина В. І., Небитов А. А. Виявлення фактів торгівлі людьми підрозділами боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, Національної поліції. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. К., 2015. № 4 (97). С. 212–225.
7. Виявлення, попередження та розслідування злочинів торгівлі людьми, вчинених із застосуванням інформаційних технологій: навчальний курс / А. Вінаков, В. Гузій, Д. Девіс, В. Дубина, М. Каліжевський, О. Манжай, В. Марков, В. Носов, О. Соловйов. К. 2017. 148 с.
8. Гаврилюк В. І., Дубина В. І., Данилюк М. П. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України в напрямку протидії торгівлі людьми. К.: Цифра, 2007. С. 171–173.
9. Глуховець В. А., Василичук В. І., Дубина В. І. Взаємодія оперативних підрозділів МВС України з органами досудового розслідування та іншими суб'єктами під час протидії злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми: метод. рек. К.: Кандиба Т. П., 2015. 37 с.
10. Глуховець В. А., Василичук В. І., Дубина В. І. Міжнародне співробітництво оперативних підрозділів МВС України у сфері протидії торгівлі людьми: метод. рек. К.: Кандиба Т. П., 2015. 70 с.
11. Дубина В. І. Оперативна розробка торговців жінками з метою сексуальної експлуатації. *Оперативно-розшукове запобігання коруп-*

- ційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням: матеріали круглого столу (Київ, 24 червня 2015 р.). К.: Кандиба Т. П., 2015. С. 75–80.
12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/> (Дата звернення: 10.03.2019).
 13. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
 14. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 07.03.2019).
 15. Кудінов В. А. Основні програмні засоби аналізу вола тильних даних, які можна використати для огляду засобів комп'ютерної техніки під час розслідування кіберзлочинів та злочинів торгівлі людьми. *Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми*: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (23 листопада 2018 р., м. Харків). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Координатор проектів ОБСЄ в Україні. Харків: ХНУВС, 2018. С. 287–290.
 16. Методичні рекомендації щодо обміну інформацією та пере-направлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми, між регіональними підрозділами Міністерства соціальної політики та Національної поліції України. К.: Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Нац. поліції, 2015. 55 с.
 17. Навчальний посібник для суддів з питань судового провадження у кримінальних справах щодо торгівлі людьми з метою експлуатації праці (Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні). К.: Фенікс, 2014. 160 с.
 18. Носов В. В. Особливості огляду та вилучення даних з мобільного Android терміналу. *Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми*: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (23 листопада 2018 р., м. Харків). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Координатор проектів ОБСЄ в Україні. Харків: ХНУВС, 2018. С. 418–421.
 19. Обмін слідчими та прокурорськими методиками у розслідуванні справ по торгівлі людьми: матеріали міжнародного семінару (28 лютого–1 березня 2002 року). К.: Україна, 2002.
 20. Орлеан А. М., Пустова О. В. Протидія торгівлі людьми, вчиненої з метою експлуатації праці. *Науково-практичний посібник*. К.: Фенікс, 2013. 152 с.
 21. Особливості розслідування окремих видів злочинів: збірник ме-

- тодичних рекомендацій / за заг. ред. О. В. Авраменка, Р. І. Благуті, О. В. Захарової. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 692 с.
22. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: наказ МЮ України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: zakon.rada.gov.ua (Дата звернення: 20.03.2019).
 23. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 19–20. Ст. 173.
 24. Пясковський В. В. Методика розслідування торгівлі людьми: дис. ... канд. юрид. наук. К.: Національна академія внутрішніх справ, 2004. 172 с.
 25. Розкриття та розслідування злочину, передбаченого ст. 149 КК України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини»: метод. рек. МВС України Головне слідчу управління. К., 2008. 37 с.
 26. Санакоєв Д. Б. Виявлення та розслідування торгівлі людьми підрозділами Національної поліції України: монограф. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 192 с.
 27. Філашкін В. С. Протидія торгівлі людьми на міжнародному рівні. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика), 2011. № 24. URL: [http://www.irbis\(nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe](http://www.irbis(nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe)) (Дата звернення: 12.04.2019).
 28. Цільмак О. М., Яковенко С. І. Методика проведення допиту дошкільника. Наука і освіта. 2011. № 3. С. 95–99.
 29. Швець Д. В., Бугайчук К. Л., Михайлова Ю. О., Пазинич Т. А., Федосова О. В. *Особливості розслідування злочинів пов'язаних із торгівлею людьми*: науково-методичні рекомендації / за ред. Д. В. Швеця та К. Л. Бугайчука. Х.: ХНУВС, 2017. 122 с.
 30. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Журавель В. А. Криміналістика: підручник / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2008. 464 с.
 31. United Nations Office on Drugs and Crime. Toolkit to Combat Trafficking in Persons. Global programme against trafficking in human beings. New York: United Nations, 2006. 250 s. URL: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT_Toolkit08_English.pdf (Last accessed: 17.03.2019).

Колектив авторів:

О. І. Гарасимів, канд. юрид. наук
(теми 2.3, 2.4);

О. М. Дуфенюк, канд. юрид. наук, доцент
(теми 3.3, 3.4);

О. В. Захарова, канд. юрид. наук, доцент
(теми 1.1, 1.4, 3.1.3, 3.2.4);

А. І. Кунтій, канд. юрид. наук
(теми 3.2.1, 3.2.2);

С. І. Марко, канд. юрид. наук, доцент
(теми 3.1.1, 3.1.2, 3.1.4, 3.2.3);

Є. В. Пряхін, канд. юрид. наук, доцент
(теми 1.2, 1.3, 2.1, 2.2)

Укладачі:

Захарова Олександра Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент

Гарасимів Олена Іванівна,
кандидат юридичних наук

Дуфенюк Оксана Михайлівна,
кандидат юридичних наук, доцент

Кунтій Андрій Ігорович,
кандидат юридичних наук

Марко Сергій Іванович,
кандидат юридичних наук, доцент

Пряхін Євген Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент

Методика розслідування торгівлі людьми:

Альбом схем

Редагування *Наталія Громоцька*

Макетування *Галина Шушняк*

Друк *Іван Хоминець*

Підписано до друку 27.09.2019 р.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 6,51.

Тираж 100 прим. Зам № 55-19.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.